Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат معرفت MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1993 ЙИЛ 11 АВГУСТ, ЧОРШАНБА

№ 55 (6566).
Баҳоси сотувда эркин нархда.

МОСКВАДАГИ УЧРАШУВ:
АСОСИЙ МАСАЛАЛАР ҲАЛ ЭТИЛДИ

Россия ва Марказий Осиё давлатлари бошлиқларининг Москвадаги учрашуви энг муҳим ҳужжатларни имзолаш билан якунланди. Унда Тожикистон — Афғонистон чегарасидаги ҳозирги кескин вазиятни барқарорлаштириш йўллари белгиланибгина қолмай, ўзаро манфаатли иқтисодий ҳамкорлик учун чинакам истиқболлар ҳам белгилаб олинди.

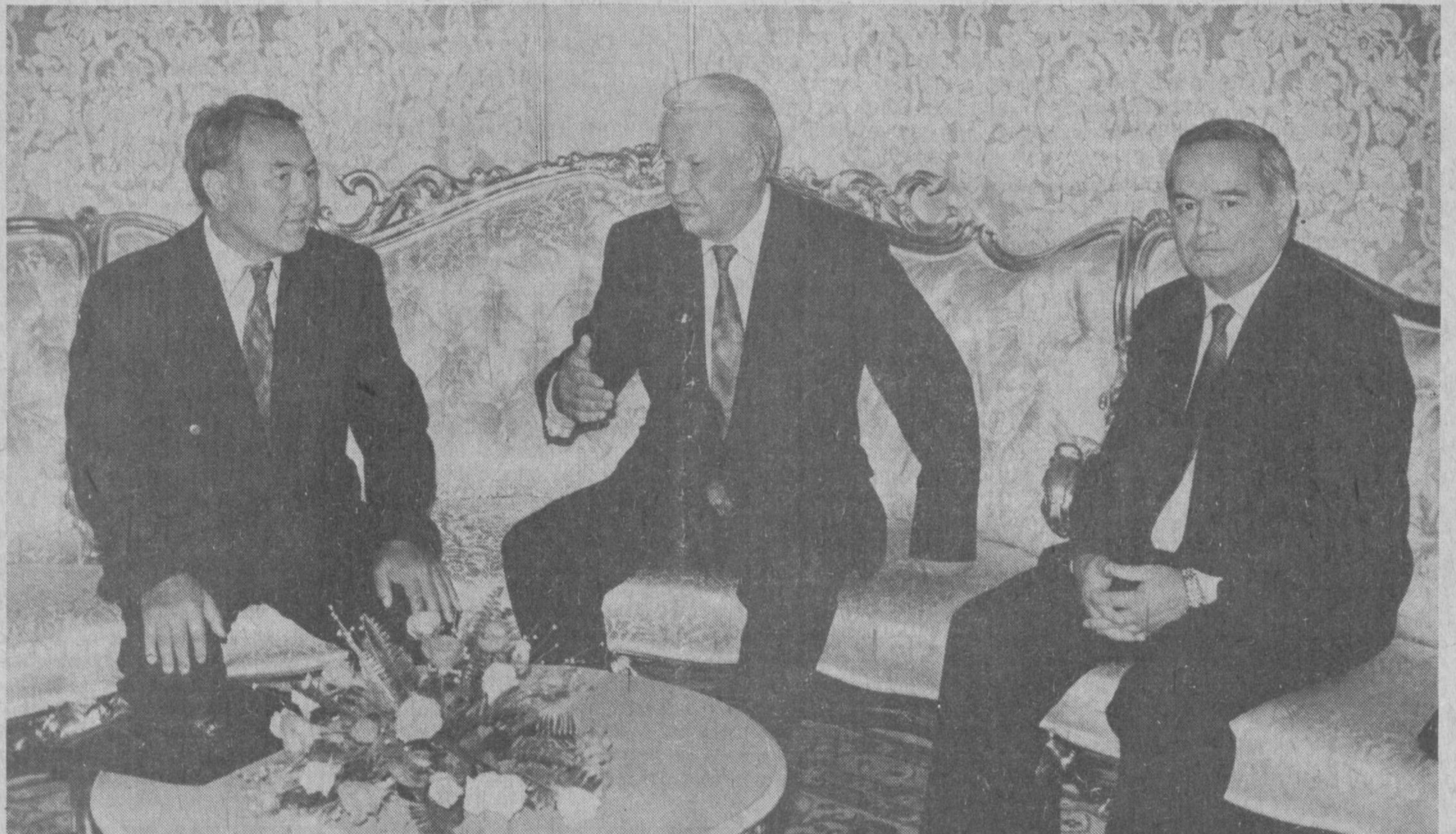

Россия Федерацияси пойтахтидаги учрашувда қатнашган давлат бошлиқлари иқтисодий масалаларга бағишлаб учрашув ўтказиш зарурлиги ҳақида Ҳамдўстлик мамлакатларининг барча раҳбарларига мурожаатнома, МДҲ чегараларининг дахлсизлиги ҳақида баёнотнома, Тожикистон—Афғонистон чегарасидаги вазиятни изга солиш чоралари тўғрисида баёнот, Афғонистон билан чегарада вазиятнинг кескинлашгани тўғрисида БМТ Бош котибига Мурожаатнома қабул қилдилар. БМТ Бош котибига Мурожаатномада можаро давом этаётган жойга Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг кузатувчиларини юбориш илтимос қилинган.

Имзоланган ҳужжатлар рўйхатининг ўзи Москвада давлат бошлиқлари тўла ҳамжиҳатликка эришганликларини кўрсатиб турибди. Июль ойининг охирида Алматида музокара олиб борган Ўзбекистон ва Қозоғистон Президентлари Ислом Каримов билан Нурсултон Назарбоев шу учрашув ташаббускори бўлгани ҳаммага маълум. Улар Алматида Ҳамдўстлик мамлакатларининг барча раҳбарларига Мурожаатнома қабул қилган эдилар. Россия, Қирғизистон ва табиийки, Тожикистон бу Мурожаатномага дарҳол жавоб қайтардилар. Туркманистон эса ўзи ўтказаётган сиёсатдаги анъанага мувофиқ Москвага кузатувчи юбориш билан чекланиб, бетараф бўлиб турибди.

Аввалига кўпгина шарҳловчилар Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг Россия пойтахтига келишини навбатдаги учрашувлардан бири. бу учрашув МДҲ ҳали ҳам мавжудлигини, собиқ Иттифоқнинг мустақил республикалар ўртасидаги муносабатларда аҳиллик кўзга ташланаётганлигини кўрсатишдан иборат бўлади, деб ҳисоблаган эдилар. Кўриниб турибдики, бундай тахминлар асоссиз бўлиб чиқди.

Бунинг устига, муайян «демократик» кучлар Ислом Каримовнинг учрашувга келиши арафасида можаро чиқаришга уриниб кўрдилар. Бир қанча нашрларда Тоғли Бадахшон раҳбариятининг гапларига асосланиб, шов-шувга сабаб бўладиган янги хабар босилиб чиқди: Гўёки Ўзбекистоннинг белгилари туширилган ҳарбий самолётлар тоғдаги қишлоқларни бомбардимон қилаётган, қуролсиз кишилар ҳалок бўлаётган эмиш!

— Бундай тутуриқсиз гапларни тутуриқсиз одамларгина тарқата олади,— деди Ўзбекистон Президенти бу хусусда қатъият билан.— Тўғри, қўшни Тожикистондаги вазиятга биз бефарқ қараб тура олмаймиз. Лекин, фақат Тожикистон халқининг ўзи муаммоларни ҳал этиши, тараққиёт йўлини танлаб олиши лозим! Мустақил давлатнинг ички ишларига ҳарбий йўл билан аралашиш тўғрисида гап бўлиши ҳам мумкин эмас.

Ҳақиқатан ҳам, кейин раддия эълон қилинди: Тоғли Бадахшондаги қишлоқларни чиндан ҳам МИГ-21 самолётлари бомбардимон қилган экан. Марказий Осиё давлатларининг армиясида эса, бундай самолётлар йўқ. Чамаси, Афғонистон ҳудудидан учиб келган самолётлар ҳужум қилган. Бундай самолётлар ўша ердаги аэродромларда бор.

Россия пойтахтига Нурсултон Назарбоев бир кун олдин етиб келиб, Борис Ельцин билан унинг шаҳар ташқарисидаги қароргоҳида яккама-якка суҳбат ўтказганлиги ҳам кузатувчиларда катта қизиқиш уйғотди. Айрим кузатувчилар буни Назарбоевнинг Россия бошлиғига тазйиқ ўтказиб, уни Марказий Осиё давлатлари томонига оғдиришга интилиши, деб ҳисобладилар.

— Бунақа гап бўлган эмас,—деди Нурсултон Назарбоев Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги мухбири билан суҳбатда.— Москвада тўпланиш ташаббуси Борис Николаевичнинг ўзидан чиққан. Музокара арафасида бўлиб ўтган олий даражадаги учрашувимизга келганда эса, бунинг сабаби битта, яъни, Россия билан Қозоғистон ўртасидаги икки ёқлама шартномани имзолаш эди!

...Еттинчи август куни эрталаб Ислом Каримов билан Нурсултон Назарбоев Кремлга келдилар. Борис Ельцин билан салом-аликдан сўнг уч давлат бошлиқлари Екатерина даврида қурилган ҳашаматли меҳмонхонага йўл олдилар.

— Имомали Раҳмонов қаерда, Асқар Акаев нега келмади?— деб ҳайрон бўлишар эди журналистлар. — Наҳотки улар учрашувга таклиф этилмаган бўлса?

Ярим соатдан сўнг бу саволларга жавоб олинди. Асқар Акаев билан Имомали Раҳмонов мутахассислар ҳамроҳлигида Кремлнинг Екатерина залига олиб борадиган баланд зинадан шошилиб чиқиб боришарди. У ерда беш раҳбарнинг музокаралари ташқи ишлар вазирлари ва мудофаа вазирлари иштирокида давом эттирилди.

Ҳар ҳолда, олий даражадаги учрашув нима учун уч раҳбарнинг яккама-якка суҳбатидан бошланди? Кейинчалик маълум бўлишича, унда ўзаро манфаатли иқтисодий ҳамкорлик, Россия марказий банкининг яна кутилмаган тадбирларни амалга оширишига йўл қўймаслик масалалари муҳокама қилинган. У ерда А. Акаевнинг иштироки шарт эмасди, чунки, Қирғизистон ўз миллий валютасини жорий этган. У фақат чегараларни сақлаб қолиш ҳамда МДҲ доирасида коллектив хавфсизликни мустаҳкамлаш муаммоси ҳал этилишидан манфаатдор эди.

Имомали Раҳмоновга келганда шуни айтиш кераккки, Тожикистондаги мураккаб сиёсий ва иқтисодий вазият бу республика раҳбариятига ҳеч қандай муқобил йўл қолдирмаяпти. Рубль — Тожикистон учун бирдан-бир мақбул валюта. Унинг меъёрий муомалада бўлиши, ёки, жоиз бўлса, мустаҳкамланиши учун Тожикистонда мустақил равишда ҳозирча ҳеч нарса қилиб бўлмайди. Бу республика ҳамдўстликдаги қудратлироқ ва барқарор давлатлар изидан боришга мажбур бўляпти. Унинг яқин «қўшнилари — Ўзбекистон билан Қозоғистон ана шундай давлатлардир.

Уч давлат раҳбарларининг учрашуви чоғида Борис Ельцин қисқача баёнот берди. Унинг мазмуни қуйидагича: Тожикистон—Афғонистон чегараси фақат Марказий Осиё минтақасидаги давлатларнинг эмас, айни пайтда Россиянинг чегараси ҳамдир. У ерда барқарорликка эришиш учун шу чегарадаги мусулмон давлатларининг, яъни, Эрон, Покистон, Саудия Арабистони ва бошқа давлатларнинг раҳбарлари билан бир стол атрофида ўтириб музокара бошлаш зарур. Тожикистон раҳбарияти ички муаммоларни сиёсий йўл билан, биринчи навбатда мухолиф кучлар билан мулоқот бошлаш йўли билан ҳал этиши лозим. Лекин, Россия бошқа барча манфаатдор мустақил республикалар каби чегарани мустаҳкамлаши, одамларнинг ҳалок бўлишига ва қон тўкилишига йўл қўймаслиги керак.

Ҳозир Россия пойтахтидаги учрашув муваффақиятли ва самарали бўлди, деб ишонч билан айтиш мумкин. МДҲ давлатлари бошлиқларининг амал қилмаётган юзлаб ҳужжатлар қабул қилинган кенгайтирилган мажлисларидан фарқли ўлароқ, бу ерда ҳамкорликнинг аниқ йўналишлари белгилаб олинди. Бу қандай йўналишлар?

— Москвадаги учрашув Тожикистон муаммоси ҳамда унинг Афғонистон билан чегарасидаги кескин вазият доирасидан анча ташқарига чиқиб кетди,— деди Ислом Каримов.— Биз иқтисодий масалаларга катта эътибор бердик. Энг муҳими шундаки, барча давлат бошлиқлари ҳамкорликни кенгайтириш ва мустаҳкамлаш зарур,— деган якдил фикрни айтдилар. Ўзбекистон ҳам Қозоғистон каби рубль зонасида қолади. Бу халқларимизнинг манфаатлари ва орзу умидларига мос бўлиб тушади. Бунинг устига, Россия Федерациясининг раҳбарияти марказий банк йўл қўйгани каби молиявий тартибсизликларга энди ҳеч йўл қўйилмайди. деб ишонтирди. Лекин, бу— биз ўз миллий валютамизга ўтмаймиз, деган гап эмас. Бу йўналишдаги ишлар давом этмоқда. Лекин, Ўзбекистон ҳам Қозоғистон каби ўз валютасини жорий этиш учун зарур шароитни яратгани йўқ. Шошма-шошарлик билан ҳаракат қилишга не ҳожат? Ахир, бундай ҳаракат дарҳол миллионлаб одамларнинг тақдирига таъсир этади-ку!... Биз уч мамлакат ўртасидаги ўзаро манфаатли иқтисодий ҳамкорлик йўлларини белгилаб олдик. Лекин, бундан рубль зонаси эндиликда ҳамдўстликнинг бошқа республикалари учун бер-китиб қўйилди, деган маъно чиқмайди.

Энди Тожикистон муаммоси ҳақида. Бу муаммо бугун минтақавий зиддиятдангина иборат эмас. Гарчи чегарада давом этаётган бўлса ҳам, бундай шароитда урушга йўл қўйиб бўлмайди. Фақат мухолиф кучлар ҳамда қўшни давлатлар раҳбарлари билан сиёсий мулоқотгина «Жафокаш тожик диёрида тинчлик бўладими ёки йўқми?» деган ҳаётий муҳим саволга жавоб бериши мумкин.

...Шундай қилиб, Москвадаги учрашув тугади. Учрашувда қатнашган давлат бошлиқларининг таклифига биноан Россия пойтахти етилган иқтисодий масалаларни ҳал этиш, меъёрий ва маърифий ҳамкорликка эришиш учун еттинчи сентябрь куни Ҳамдўстлик мамлакатлари раҳбарларини кутиб олишга тайёрдир. Ҳозир бундан бошқа йўл йўқ, бўлиши ҳам мумкин эмас!

Л. ЛЕВИН,
ЎзА махсус мухбири.
Москва.

Суратда: уч йирик давлат: Ўзбекистон, Россия ва Қозоғистон раҳбарлари учрашувда.

А. ҒИЁСОВ олган сурат. (ЎзА).

ТАЪЛИМ ТАРИХИ МУЗЕЙИ

Республика «Ўқитувчилар уйи» ишга тушгандан кейин маориф тарихи музейини бунёд этиш муаммоси кўтарилган эди. Шу тариқа музей учун учта катта хона ажратилиб, ҳужжатларни излаш ишлари бошланиб кетди. Музейнинг кўрсатма сценарийси яратилди ва муфассал муҳокамадан ўтказилди. Музей асосан беш бўлимдан иборат.

Бу бўлимларда бешта давр билан боғлиқ археологик ёдгорликлар, ашъёлар, ҳужжатлар, суратлар, архив маълумотлари, атоқли педагоглар ва уларнинг мемориал буюмлари, давлат ҳужжатлари расмий қарор ва Президент фармойишлари, китоб, дарслик, рўзнома ва журналлар намойиш этилади.

Ҳозирги кунда маориф жонкуярлари ўзларининг ҳужжатларини, орден ва медалларини, турли хил буюмларини, музейга қўйиш учун олиб келиб топширмоқдалар. Биз ҳар бир кишидан музей учун керакли бўлган буюмлар, китоб ва ҳужжатларни сотиб олишга тайёрмиз.

Республикамизда халқ маорифи тарихи музейи яратилишини халқимиз маданий ҳаётида катта воқеа деб англамоқ керак. У яқин кунда истиқлол мафкурасини тарғибот қилувчи марказлардан бирига айланади.

Музейда Президентимиз И. А. Каримовнинг халқ таълимини ривожлантиришга оид фармонлари кенг тарғибот қилинади, илғор ўқитувчиларнинг бой тажрибалари оммалаштирилади ва ёш авлодимиз учун миллий қадриятларимизни эгаллашга кенг йўл очилади.

Ўзбекистон халқ маорифи тарихи музейини яратишдек савобли ишга қатнашган ва қатнашаётган ҳар бир муаллимга, моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаган ташкилотларга, айрим савдо ва тижорат ходимларига олдиндан ўз миннатдорчилигимизни билдирамиз.

Қ. ФОЗИЛХЎЖАЕВ,
Республика «Ўқитувчилар уйи» директори, профессор.

КЕЛГУСИ СОНЛАРДА:

Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари дастури ва режаси.

* * *

«Чизмачилик ўқитиш концепцияси» лойиҳаси.

* * *

Ватан тарихи:

Янги фан — иқтисодий билим асослари.

МУСТАҚИЛЛИК ОДИМЛАРИ

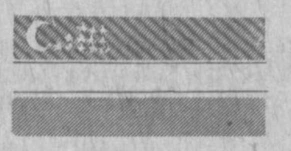

ИҚТИСОДИЙ БИЛИМ — ДАВР ТАЛАБИ

Республикамиз мустақилликка эришиб, минг бир машаққат ила улуғ боболаримиз, жаҳонгашта алломаларимизу буюк соҳибқиронларимиз орзу қилган истиқлолни қўлга киритди. Бугун эса халқимизнинг азалий маънавий устунлари мададкор бўлиб, улуғ байрам — мустабидликдан озод бўлган куннинг икки йиллигини нишонлаш арафасидамиз. Албатта, озод юртнинг илк одимлари, тетапоя бўлиб бола босган қадам сингари анча машаққатли, серташвиш. Айниқса, бозор иқтисоди шароитларининг айрим инжиқликлари, кўндаланг бўлаётган бир қатор муаммолар айнан шу даврга тўғри келмоқда.

Эндиликда давр эса биздан сабр-тоқатни, изланиш ва яратувчанликни, матонат ҳамда қатъийликни, шароитга қараб иш тутишни эмас, ўз йўлида улкан ишларни амалга оширишни тақозо этмоқда. Шубҳа йўқки, халқ таълими тизимидагилар олдида ҳам қатор масъулиятли вазифалар турибди.

Бугун бозор муносабатларини шакллантириш, ёшларни бу жараёнга ўргатиб бориш хусусида гап кетаркан, янги ўқув йилидан бошлаб барча таълим муассасаларида «Иқтисодий билим асослари» фанининг киритилаётгани қувонарли ҳол.

Мухбиримизнинг Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги қошидаги педагогика таълими ва фани Бош бошқармасининг бошлиғи, педагогика фанлари номзоди Собир Дадабоевич Зиёев билан қилган суҳбати айнан шу мавзуда бўлди.

— Собир Дадабоевич, маълумки, шароитнинг ўзи одамлардан интилиш, изланишни талаб этмоқда. Эски ақидаларга кўра замон сенга боқмаса, сен замонга боқ қабилида эмас, балки даврга қараб, янгича йўналишда ёшларни тарбиялаш, уларни шу даврнинг ҳақиқий эгалари қилиб етиштиришни тақозо этмоқда. Шундай экан, «Иқтисодий билим асослари» фанининг барча таълим муассасаларига киритилиши ҳам шунчаки табиий ҳол бўлмаса керак.

— Маълумки, айни пайтда ҳар жиҳатдан мустақилликка эришиб олдик. Кўриб турибсиз, бизнинг бу мустақиллигимиз кимларгадир ёқмаётганлиги, аҳён-аҳёнда бўлса ҳам орқаворотдан тош отаётганлар ҳам таассуфки, йўқ эмас. Ана шунинг учун ҳам гап мустақилликка қандай эришганлигимизда эмас, балки унинг пойдеворини қайси йўл билан мустаҳкамлаб боришимиз ҳақида бормоғи керак. Бугун ана шу озод юртнинг муаллимлари олдида ҳам улкан ва масъулиятли ишлар турибди.

Эндиликда бозор иқтисоди шароити хусусида турлича қарашлар, фикр юритишлар мавжуд. Ҳар бир шароитни эса хоҳ у хоҳ бу маънода бўлсин биров келиб яратиб бермайди. Шу бойс ҳам иқтисодчи мутахассисларни жамлаб, мактабга, ўқувчи ва талабаларга бозор муносабатларини ўргатадиган янги «Иқтисодий билим асослари» фанини яратишга киришилганди. Ниҳоят, у қисман бўлса-да, шаклланди. Янги ўқув йилидан бошлаб бу фаннинг барча мактаб, мактабгача тарбия муассасалари, педагогика олий илмгоҳлари, билим юртлари ҳамда педагогика билим юртлари талабаларига дарслик сифатида киритилаётгани айни муддао.

Шу ўринда талабаларга сабоқ беришда мутахассислар масаласи қандай ҳал бўлади, деган саволнинг туғилиши табиий. Масаланинг бу жиҳатларини инобатга олиб, барча вилоят ва шаҳарлардан халқ таълими ходимлари малакасини ошириш марказий институтида ҳамда вилоятлардаги малака ошириш институтларида етакчи иқтисодчи мутахассислар раҳнамолигида курслар ташкил этилди. Ҳозир ҳам бу курслар фаолият кўрсатаяпти.

Иқтисодиётни таълимда қўллаш фақат шу билангина чегараланмайди. Иш энди бошланди. Яратилаётган барча турдаги дарслик ва дастурлар йил давомида амалда қўлланилиб, такомиллаштирилиб борилади. Ҳар бир дарсликнинг самараси, ўқувчига бераётган маънавий озиғи ўрганилиб борилади.

«Иқтисодий билим асослари» фани фақат ижтимоий фанлар таркибида бўлмай, география, тарих, физика, математика, тиббиёт ва ҳунар-техника фанларида ҳам чуқур қўлланилиб боради.

Хуллас, «Иқтисодий билим асослари» фанини ўқитиш шунчаки, табиий ҳол бўлмай, шароитдан келиб чиқиб, янги замон кишисини тарбиялашда муҳим омил бўлади, деб ўйлайман.

— Педагогика билим юртларида янги фанни ўқитиш, чунончи, бўлажак педагог мутахассисларни тайёрлашда иқтисодий билимларни ўргатиш масаласида қандай тадбирий ишлар қилиш кўзда тутилмоқда?

— Бозор иқтисоди шароити, жамиятимизнинг иқтисодий ҳаётида бўлаётган чуқур ўзгаришлар бизни ҳар жиҳатдан жиддий ўйлашга мулоҳаза юритишга даъват этмоқда. Давр талабидан келиб чиқиб, барча педагогика билим юртларимизда бир неча мутахассислик бўйича талабаларга билим берилаяпти.

(Давоми 2-бетда).

БАЙРАМ ТАРАДДУДИ

Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг икки йиллик байрам шодиёнаси нишонланадиган кун тобора яқинлашмоқда. Жойларда ана шу санани муносиб кутиб олиш учун катта тайёргарлик ишлари олиб борилмоқда. Шу муносабат билан мухбиримиз Республика ўқувчилар саройида бўлиб, у ерда байрамга қандай ҳозирлик кўрилаётгани ҳақида сарой директори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Олияхон Иброҳимова билан суҳбатлашди.

Республикамиз мустақиллигининг икки йиллик тўйига тайёгарлик ишлари йил бошиданоқ бошлаб юборилган. Президентимиз Ислом Каримовнинг «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли», «Ўзбекистон келажаги — буюк давлат», «Янги уй қурмай туриб эскисини бузманг» сингари рисолаларини болалар, ўқитувчи-методистлар, мураббийлар ўртасида ўргандик ва муҳокама қилдик. Мадҳиямиз, Гербимиз, Байроғимизни ташвиқот қилувчи методик қўлланма чиқарилди. Мактабларда, мактабдан ташқари болалар муассасаларида намойиш қилиш учун байрам сценарийлари тузилди.

Яқинда саройимизда ёшлар ижодий кўргазмаси очилади. Унда болаларнинг мусаввирлик ва халқ амалий санъатини қай даражада ўрганганликлари намойиш қилинади. «Чаман» болалар фольклор-рақс дастаси, «Юлдуз» ўйин дастаси, доира ва карнай-сурнай дасталарининг қатнашчилари Мустақиллик куни ўтказиладиган байрам тантаналарида иштирок этишади.

Олтин кузнинг биринчи ҳафтасини Мустақиллик байрами ҳафтаси деб эълон қилдик. Ўша кунлари барча даста аъзолари жойларга боришиб, ўз дастурлари билан тенгдошларини хушнуд этишади.

Даста аъзолари Тошкент шаҳридаги 21-болалар уйига ҳам ташриф буюрадилар. У ерда улар Мустақиллик байрами арафасида ва сентябрь ойида таваллуд топган болаларга ўзлари ясаган ўйинчоқларни туҳфа қилишади, дилрабо куй ва жозибали қўшиқлари ҳамда шўх рақслари билан улар дилига завқ-шавқ улашишади.

Суҳбатдош Дилбар ҲЎЖАЕВА.

ИЖОД ЗАВҚИ

Доимий меҳнат ҳаётнинг ҳам, ижоднинг ҳам асосий қонунидир. Узоқ йиллар газетамизда бош муҳаррир ўринбосари бўлиб ишлаган Султон Акбарийнинг ҳаёт йўли ҳам доимий меҳнатдан, унинг меваларидан завқланишу машаққатларидан бўйин эгмаслик билан ўтган, десак хато бўлмайди. Мухбирликнинг ҳар доим тезкору ҳозиржавоб бўлиб, воқеа ва ҳодисаларни ўз самимияти билан одамларга етказишликнинг завқи бўлак бўлса, янги ёзилган шеър — кўнгил боласининг ардоғию тантилиги, тантиқликларию қувончларининг шавқи ҳам ўзига хосдир.

Севимли ижодкоримиз Султон Акбарий бу йил 70 ёшга кирадилар. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси шоир ва публицистнинг юбилейини ўтказиш тадбирларини белгилади. Шу ҳақда комиссия раиси Одил Ёқубов билан суҳбатлашдик.

Котибият қарори билан октябрь ойининг биринчи ярмида Султон Акбарийнинг 70 йиллиги тўйи кенг нишонланади, — деди О. Ёқубов.

— Султон Акбарий улкан шоир ва ўткир публицистдир. Унинг қатор китоблари мухлислар эътиборида. Шеър ва қўшиқлари ёд олинган. Кейинги пайтларда уни бир муддат оғир дард азобга солди. Аммо чинакам ёзувчини ижод завқи ҳамиша кучга киритади. Ижод кўтаринкилиги билан тўлиб-тошган Султон Акбарий янги ва яхши асарлар устида тинимсиз меҳнат қилмоқда. Унинг юбилейини машҳур «Баҳор» концерт залида ўтказамиз. Унгача шоирнинг китоби чоп этилади, ижоди, фаолияти ҳақида газета ва журналларда мақолалар эълон қилинади. Жумҳуриятимиз мактаблари, билим юртлари ва олийгоҳларида шоир билан учрашувлар ўтказилади. Шунингдек, Жиззахдаги айрим корхоналар, педагогика олийгоҳлари ҳамда қатор мактабларда ҳам тантаналар бўлади. Унинг меҳнат ва ижод машаққатларини тантана кунларида унвон билан тақдирлаймиз. Комиссиямиз таркибида Шукрулло, Аҳмаджон Мелибоев, Тўра Мирзо ҳамда Бобохон Шариповлар бор.

Севимли ҳамкасбимиз Султон Акбарийнинг юбилей тантаналари чинакам ижод байрами бўлишига ишонамиз.

У. АБДУАЗИМОВА.

ИҚТИСОДИЙ БИЛИМ — ДАВР ТАЛАБИ

(Боши 1-бетда).

Ўқув режаларининг барчасида, «Ижтимоий гуманитар фанлар» бўлимида «Ижтимоий фан асослари» деб номланган фанни ўқитиш кўзда тутилган бўлиб, унда жами 196 соат ажратилган. Шундан 60 соати «Иқтисодий билим асослари»ни ўрганишга ажратилди. Бу эса бугунги кунда мустақил республикамиз педагогика ўқув юртларида ўқитиладиган фанлардан бири «Иқтисодий билим асослари»нинг бўлажак педагогларнинг иқтисодий тафаккурини шакллантиришга имкон беради.

Шунингдек, ушбу фанни ўқитишнинг методларини такомиллаштириш, назарияни амалий ҳаёт билан боғлаш мақсадида дастур учун ажратилган соатларни лекция, назарий семинар ва амалий семинар машғулотларига ажратиш ҳам талаба учун айни муддаодир.

Ниҳоят, янги фанни педагогика билим юрти талабаларига ўқитиш хусусида гап кетаркан, бунга алоҳида аҳамият бериш кўзда тутилади. Ахир, педагогика билим юртининг бугунги талабаси эртага мактабга боради, ишни бошланғич таълимдан бошлаб, ўқувчини ўзи олган билим асосида тарбиялайди. Шундай экан, биз ҳам мактабга энди қадамранжида қилган ўғил-қизларимиздан умид қилаяпмиз. Қолаверса, «Иқтисодий билим асослари» фанини бошланғичдан бошлаб ўқитиш кўзда тутилаётганининг асосий моҳияти ҳам шу эмасми? Баски шундай экан, педагогика билим юртларидаги талабаларимизга янги фанни ўқитишда мутахассисларимиз масъулиятлироқ бўлишлари лозим.

— Педагогика олий ўқув юртларининг талабалари учун ҳам бозор муносабатларини ўргатувчи фанлар мавжудми, уларга бу дарслар қайси йўналишда олиб борилади?

— Педагогика олий ўқув юртларининг талабалари ҳам «Иқтисодий билим асослари» фанини чуқурлаштирилган ҳолда, босқичма-босқич ўрганадилар. Алоҳида дастур, қўлланма ва йўриқномалар тайёрланмоқда. Шунингдек, бу борада Президентимиз Ислом Каримовнинг «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли», «Ўзбекистон келажаги буюк давлат», «Янги уй қурмай туриб, эскисини бузманг», «Буюк мақсад йўлидан оғишмайлик» каби китоблари ҳам бозор иқтисоди муносабатларини ўрганиш, иқтисодиётнинг келажагини чуқур англашда талабалар учун алоҳида ўрин тутиши билан ажралиб туради.

Энди яна бир муҳим масала — педагогика олий ўқув юрти талабаларига мўлжалланган дарсликларни яратиш бўйича иқтисодчи мутахассисларни жамлаб янги, оммабоп дарсликлар тузишга жиддий эътибор қаратилган. У албатта шаклланади.

Умуман, давр биздан бошқарувчилар, замон билан ҳамнафас бўлиб, яратувчи, изланувчи каби хислатларга эга бўлган мутахассислар етиштириб беришни талаб этаётган экан, бу ишда барча педагоглар ҳам масъулиятни ҳис этмоқлари зарур. Ана шундагина мустақил республикамизнинг келажаги порлоқ, пойдевори эса мустаҳкам бўлади.

— Суҳбат учун ташаккур, Собир Дадабоевич!..

Абдусами ҲАҚБЕРДИЕВ.

Олий таълим: ислоҳот, янгиланиш

ТАРИХ — КЕЛАЖАК БЕШИГИ

Ўзбекистон халқлари жуда қадимий моддий ва маънавий маданиятга эга. Республикамизнинг мустақилликка эришганлиги туфайли, бундай меросни ўрганиш мамлакатимиз кейинги тараққиётига ҳам зарурдир.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ҳар бир халқ ўз она тарихини қандай бўлса, шундай — ҳеч қандай бўёқларсиз, уйдирмаларсиз билиши керак. Бу халқнинг ўзлигини англашда, ўтмиш ота-боболари, авлоду аждодлари руҳи ва хотирасига ҳурмат ҳамда садоқатни камол топтиришда ва фаол ҳаётий мавқени эгаллашда ғоят катта аҳамият касб этади.

«Ўзбекистон халқлари тарихи» курсини ўқитиш ижодий ёндошишни талаб этади. Шундан келиб чиқиб, Тошкент вилоят давлат педагогика институти талабалар «Ўзбекистон халқлари тарихи» кафедраси мазкур курсни мукаммал ва аниқ ўзлаштиришлари учун 20 соат ҳажмда махсус маъруза, 6 соат ҳажмда махсус амалий машғулотларни ҳар бир академик гуруҳларда ўтилишини режалаштирди. Бу тарих ўқитишга ажратилган 220 соат доирасида амалга оширилади.

Махсус маърузалар ва махсус амалий машғулотларнинг ўтилишидан асосий мақсад талабаларда ижодий изланиш ва фикрлашни ривожлантиришдир. Бу уларни манбалар, дастурлар ва қўшимча адабиётларни мукаммал билишга ўргатишни, мустақил иш юритишга хоҳиш уйғотишни тақозо этади.

Биз тақдим этаётган услубий тавсия «Ўзбекистон халқлари тарихи» курси бўйича махсус маъруза ва махсус амалий машғулотларни қандай ўтиш кераклигини ифодаловчи дастлабки уринишдир. Шу боисдан тавсияда мунозарали муаммоларни маълум даражада аниқ фикр-мулоҳазалар, илгари қоралангаи ва ҳозир ўз ечимини топган тарихий жараёнлар талқини ва бундай жараёнларнинг сиёсий шарҳи, муаммоли тарзда саволлар қўйилиши асосида баён қилишига ҳаракат қилдик. Махсус маъруза ва махсус амалий машғулотлар мавзулари қуйидагича:

1. Исломнинг Ўрта Осиёга ёйилиши, Шариат. «Қуръон» ва ундаги ахлоқ ва одоб — 2 соат махсус маъруза.
2. IX—XII асрларда Ўзбекистон халқларининг маданияти. Фаробий, Абу Али ибн Сино, Ал-Беруний — 2 соат махсус маъруза.
3. Ўрта Осиёда Темур давлатининг ташкил топиши ва мустаҳкамланиши ҳамда унинг тарихдаги ўрни — 4 соат махсус маъруза.
4. Темурийлар империяси ва сулоласи даврларида маданий ҳаёт — 2 соат махсус амалий машғулот.
5. Бухоро, Хива ва Қўқон хонликларидаги ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаёт: Сиддий Мунши, Мунис, Огаҳий, Гулханий, Нодира, Увайсий ва бошқаларнинг тарихдаги ўрни — 4 соат махсус маъруза ва 2 соат махсус амалий машғулот.
6. XIX аср охирида Ўзбекистон халқларининг миллий-озодлик курашлари — 2 соат махсус маъруза.
7. XIX асрнинг охири ва XX аср бошларида Ўзбекистондаги социал-иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий ҳаёт — 2 соат махсус амалий машғулот.
8. Инқилобий жараёнлард ғоявий-ташкилий курашлар. Жадидизмдаги эволюцион ҳаракат ва кучлар нисбатининг ўзгариб бориши — 4 соат махсус маъруза.
9. Ўзбекистон жумҳурияти мустақиллиги, унинг ўзига хос хусусиятлари — 2 соат махсус маъруза.

Жами 20 соат махсус маъруза ва 6 соат махсус амалий машғулот ўтилиши кўзда тутилган. Шу билан бир қаторда ўқитувчи томонидан ҳар бир махсус маъруза ва махсус амалий машғулотларни ўтишнинг услубий тавсиялари ҳам ишлаб чиқилган.

Умуман, кечмишимизга тааллуқли ана шундай муҳим масала юзасидан махсус маърузалар қилинса, махсус амалий машғулотлар ўтказиб борилса, толиб ва толибалар тарихимиз ҳақида тўкис тушунчага эга бўлишлари табиийдир.

Мавзуни ўзлаштириш қийин кечган ҳолларда илмий рефератлар ёзишни йўлга қўйиш яхши самара беради. Турли соҳа олимлари, фан ва дин арбоблари, тарихчилар билан учрашувлар, турли илмий ва диний масканларга зиёратлар жонли мулоқотларнинг ҳам аҳамияти беқиёс.

С. СУЛАЙМОНОВА,
Ангрен шаҳридаги Тошкент давлат педагогика институти катта ўқитувчиси.

ТЎГАРАКЛАР ИШЛАБ ТУРИБДИ

Фарғона шаҳар болалар ва ўсмирлар ижодкорлик марказида ўқувчи болалар ижод қилишлари, уларнинг қобилият ва қизиқишларини янада мустаҳкамлаш учун барча қулайликлар яратилган. Машғулотларни тўгарак раҳбарлари ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатидан олиб бормоқдалар. Каштачилик, дўппи тикиш, бичиш ва тикиш, гилам тўқиш, амалий санъат иши, айниқса, эътиборга лойиқдир.

Шунингдек, марказнинг бадиий тўгарак аъзолари ўзларининг қизиқарли концерт дастурлари билан шаҳар, вилоят оммавий тадбирларида, кўрик-конкурсларида, ишлаб чиқариш корхоналарида, ўқувчилар оромгоҳларида бўлишиб, барчани хушнуд этаяптилар. Шу кунларда бир қанча тадбирлар ўтказилди. «Болалар куни» муносабати билан ўтказилган тадбирда тўгарак аъзолари яхши иштирок этдилар. Ижодкорлик марказида бўлиб ўтган «Миллий урф-одатларимиз ҳаётга!» мавзусидаги кўрик-конкурси ҳам қизиқарли бўлди. Унда ўқувчилар ўзлари тайёрлаган қўшиқ, лапарлар, айтишув ва қадимий миллий ўйинларни намойиш қилдилар.

Ҳафтанинг ҳар сешанба-чоршанба кунлари ижодкорлик марказида «Очиқ эшиклар куни» деб белгиланган. Бу кунлари шаҳар мактаблари қошидаги болалар оромгоҳлари дам олувчилари, болалар боғчаси тарбияланувчилари келишади. Тўгараклар машғулотларида қатнашишади. Улар учун концерт кўрсатилади, кинофильмлар намойиш қилинади. Қизиқарли ўйин ва конкурслар ўтказилади.

Ёзги таътил давомида болалар ва ўсмирлар ижодкорлик марказининг шаҳардаги 30-мактаб болалар оромгоҳи қошидаги ёш дуторчилар, дўппи тикиш, ёш доирачилар тўгараклари, 8-мактаб қошида «юмшоқ ўйинчоқлар» тўгараги, 10-мактаб қошида бичиш ва тикиш тўгараги, 1—14-мактаблар қошида каштачилик тўгараклари, 5-мактаб қошида тўқиш тўгараги, мактабдан ташқари «Зорька», «Старт», «Қалдирғоч» болалар оромгоҳларида ҳам бир нечта тўгараклар ишлаб турибди.

Хуллас, бизнинг ижодиёт марказимизда ишлар ана шу йўсинда ташкил этилган, болалар уззукун бекор юрмай, ҳунар масканларида вақтни мароқли ўтказадилар, ҳунар ўрганадилар.

А. МАМАСИДИҚОВ,
Фарғона шаҳар болалар ва ўсмирлар ижодкорлик маркази директор ўринбосари.

МУЛОҲАЗА

ҲАР НАРСАНИНГ ЧЕГАРАСИ БОР

Шаҳар мактабларида аҳвол қандайлигини билмадиму, аммо қишлоқда кунлик дарс соатлари ниҳоятда кўп қўйилган. Бола бир кунда 7—8 соатлаб ўқийди. Бу ҳам етмагандек, дарсдан кейинги турли-туман машғулотлар ҳам мавжуд. 8 соатлаб дарсда ўтирган бола чарчаб, асаблари қақшаб, ланж кайфиятда зўрға уйига етиб келади, ҳатто овқатлангиси ҳам келмай, мудроқ босади. Уйда эса уни рўзғор юмушлари, мол-ҳолларга қараш ишлари кутиб турибди. Мактабдан кеч қайтиш оқибатида бир оз дам ҳам ололмайди. Кечки овқатни еяр-емас, эртанги бўладиган фанлардан берилган вазифаларни бажариш ташвиши кўндаланг бўлиб туради. Бунинг учун бола камида 4 соат вақт сарфлаши керак. Ҳали чарчоғи босилмасдан дарс тайёрлашга ўтирган боланинг миясига бир нима кирармиди...

Ҳа, бугунги кунда 7—8 соатлаб «сабоқ олаётган» ўқувчининг аҳволига ҳавас қилиб бўлмайди. Бунинг устига дарс дастурларининг мураккаблигини айтмайсизми. Ўзим рус тили ўқитувчиси бўлганлигим учун ҳам мана шу фаннинг дастури ҳақида кўп мулоҳаза юритгим келади.

Мактаб дастурлари, айниқса, тил ўрганиш борасида соддалаштирилса, кунлик ўқитиш дарслари 4 соатдан оширилмаса, нур устига аъло нур бўларди. Ахир, бола ўзи севиб ўқийдиган фан устида кўпроқ мутолаа қилишга, ундан ташқари, уй-рўзғор юмушларига қарашишга, мактабдан сўнг маданий ҳордиқ чиқаришга вақт топиши керак. Мен ҳам муаллим устоз, ҳам ота сифатида шуни таъкидлаб ўтишни жоиз топдимки, болаларимизнинг келажакда руҳан тетик, жисмонан бақувват ва билимдон бўлиб етишишдек масъулиятли тақдири бизнинг қўлимизда. Бас, шундай экан, биз катталар, келажагимиз давомчиларининг тақдирига бефарқ қарамаслигимиз лозим.

Ҳ. ДАМИНОВ,
Қашқадарё вилояти Қамаши туманидаги 25-ўрта мактабнинг рус тили фани ўқитувчиси.

ЯХШИДАН НОМ ҚОЛАДИ

Поп туманидаги 16-мактабга Баҳринисо Хушназарова номи берилди. Ая узоқ йиллар мактабга меҳнати синган, қишлоқнинг биринчи ўқитувчиси эди. Ўқув масканига аянинг номи берилиши билан муаллим руҳи шод бўлди. Ҳа, яхшидан ном қолади-да.

Р. МЎМИНОВ.

ҲУНАРДАН УНАР

Ҳунар бўлса қўлингда, нон топилар йўлингда» деб бежиз айтмаганлар.

Биз яқинда Хоразм вилояти Шовот тумани марказидаги 4-ўрта ҳунар-техника билим юртида бўлдик.

Ўқув-ишлаб чиқариш ишлари бўйича директор ўринбосари Қурбонназар Искандаров бизни билим юрти ҳаёти билан таништирди.

— Ҳунар масканимизда 515 талаба таҳсил олаяпти, — дейди у, — 25 ўқитувчи ва 31 уста уларга қурувчи-дурадгорлиқ, қурувчи-бўёқчилик, автослесарлик, электр-газ, пайвандчилик, ошпазлик, тикувчилик, тўқувчилик, гилам тўқувчилик, ҳисобчилик касблари сиру асрорларини ўргатмоқда. Моддий базамиз ёмон эмас. Фан кабинетлари экранлаштирилган. Техника воситалари — кодоскоп, киноаппарат, телевизор, «Лектор» аппарати, лингафон ва 11 дона компьютер, бошқа жиҳозлар мавжуд. Яқинда устахоналар учун янги дастгоҳлар, тикув машиналарини сотиб олдик.

— «Қаловини топсанг қор ҳам ёнади», дейишади. Бозор иқтисоди муносабатларига мослашмасак, маблағ топишнинг йўлларини, манбаларини ахтармасак, ким бизларга ёрдам беради? Ҳозирги пайтда барчага ҳам осон эмас. Халқ истеъмол моллари — яъни хонтахта, эшик-деразаларни ясаш, эркаклар кўйлагини тикиш, гилам тўқиб чиқариш каби ишларни йўлга қўйганмиз. Туманимиздаги махсус кўчма механизациялашган колоннаси, аҳолига маиший хизмат кўрсатиш комбинати, агрокурилиш тресги, маҳаллий саноат корхонаси жамоалари билан шартнома тузганмиз. Талабаларимиз уларнинг буюртмаларини бажариб, ҳам ҳунар ўрганадилар, малакаларини оширадилар, ҳам 50 фоиз ойлик маоши оладилар. Ишлаб топилган маблағнинг 50 фоизи эса билим юртимизнинг давлат банкидаги махсус счётига тушади. Ҳозирги пайтда счётимизда 140 минг сўмдан зиёд пул бор.

Шуни ҳам таъкидлаш керакки, ўқувчилар кучи билан аҳолига пулли хизмат ҳам кўрсатилади. Ёзги таътил пайтларида, айниқса, бу иш билан шуғулланишга кўпроқ имконият топилади.

Бу ерда ёшларнинг келажаги учун астойдил қайғурадиган, уларни қўли гул инсонлар қилиб камол топтиришни ўзларининг юксак бурчи деб биладиган серғайрат ва билимдон мураббий, уста, ўқитувчилар ишлашади.

Ҳунар даргоҳида фан тўгараклари, спорт ишлари ҳам яхши йўлга қўйилган. Кураш, волейбол, футбол, енгил атлетика, шахмат-шашка, стол тенниси тўгараклари машғулотлари мунтазам ўтказилади.

Ўтган йили билим юрти ёш спортчилари енгил атлетика ва волейбол бўйича вилоят ҳунар-техника билим юртлари мусобақаларда биринчи ўринни, футбол ва кураш бўйича эса иккинчи ўринларни эгаллашди.

Булардан ташқари, «техника ижодкорлиги», «ёш дурадгорлар» тўгараги, «Нафосат» клуби ҳам ишламоқда. Унга тажрибали ўқитувчилар раҳнамолик қилаяпти.

Албатта, ҳунар масканининг ўзига яраша муаммолари ҳам йўқ эмас. Бу ҳақда бизга билим юрти директори Муҳаббат Йўлдошева куйиниб шундай дейди:

— Энг, аввало, бизга ётоқхона керак, чунки ётоқхонамизнинг ярмиси мактаб ихтиёрига ўтказиб юборилган. Узоқдан келган талабалар учун атиги 3 хонали ётоқхонамиз бор, холос. Бу ҳақда тегишли ташкилотларнинг раҳбарлари чуқур мулоҳаза қилиб кўрсалар ёмон бўлмасди.

Оталиқ ташкилотларининг моддий ёрдами кучайтирилса, таълим сифатига, албатта, ижобий таъсир қиларди.

Ғ. ЁҚУБОВ,
ўз мухбиримиз.

КАТТА ҚОНИҚИШ БИЛАН

Мен газетанинг шу йил 12-май сонида босилган «Мозийдан сўзлагай халқ ўйинлари» деб номланган саҳифани ўқиб катта қониқиш ҳосил қилдим. Муаллифлар Форишда ўтказилган Халқ ўйинлари байрамининг жуда мазмунли, мароқли ўтганини, халқнинг дилидагини оммабоп қилиб ёзишган. Менга ва оила аъзоларимизга айниқса, ўзбек миллий олимпиадаси йилин ўтказилиши тўғрисидаги фикрлар маъқул бўлди. 1-майни халқ ўйинлари байрами куни сифатида нишонлаш ҳақидаги таклиф эса биз каби минглаб кишилар, ўқувчи-ёшларнинг орзу нияти деб ўйлаймиз.

Биз ҳамкасбларимиздан ушбу таклифларни жумҳурият миқёсида муҳокама этиб, 1-май кунини расмий тарзда байрам деб эълон қилинишига эришишни истардик.

Ж. НУРМАТОВА,
Жиззах пайпоқ тўқув корхонасининг кутубхоначиси.

ТАЪМИНОТЧИЛАР СЕМИНАРИ

Қибрай туманининг Дўрмон қишлоғида Ўзбекистон Халқ таълими вазирлигига қарашли «Таълим-таъминот» бошқармасининг вилоятлардаги «Ўқув-таъминот» корхоналари ходимлари билан ҳамкорликдаги республика семинари бўлиб ўтди. Семинарни республика халқ таълими вазирининг муовини Муртазо Султонов олиб борди.

Вазир муовини ярим йиллик таъминот ишларининг якуни ҳақида гапириб, бу борада эришилган ютуқ ва камчиликларга тўхталиб ўтди. Бозор муносабатларига ўтиш шароитида юзага келган қийинчиликларга қарамай, — деди М. Султонов, халқ таълими тармоқларини моддий-техника ресурслари, қурилиш материаллари билан таъминлаш, мактаб ва боғчаларни янги ўқув йилига тайёрлаш борасида бир қатор ижобий ишлар амалга оширилди. Шу жумладан, мактаб ва болалар муассасаларига кўмир-ёқилғи, ойна, шифер ҳамда мактабларни жорий ремонти учун зарур бўлган бошқа жиҳозлар ўз вақтида етказиб берилди.

Тошкент вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғининг муовини Тиллахўжа Аҳмедов вилоят «Ўқув-таъминот корхонасида (раҳбари Маҳмуд Мирзаев) тўпланган тажрибаларни гапириб, семинар қатнашчиларини бу ерда амалга оширилаётган ишлар билан яқиндан таништирди. Корхона ярим йил мобайнида вилоят молия бўлими билан ҳамкорликда 115 миллион сўмни марказлаштирилган ҳолда олиб, уни қисқа фурсат ичида ўзлаштиришга эришди. Шу билан бирга корхона томонидан мактабларни янги ўқув йилига фойдаланишга топширишда, Ангрендаги турк-ўзбек ва Тошкент вилоят лицейларини қуриш ва жиҳозлаш борасида катта ишлар амалга оширилди. Фақат Қибрай туман мактаб, мактабдан ташқари ва мактабгача таълим-тарбия муассасалари моддий техника базасини мустаҳкамлаш мақсадида 12,9 миллион сўмлик маблағ сарфланди.

Туманда 2 та 760 ўринли мактаб янги ўқув йилигача фойдаланишга топширилиши кўзда тутилмоқда. Яна 5 та мактаб қурилиши жадал суръатларда олиб борилмоқда. Фақат янги ўқув йилида иш бошлайдиган ўқув ишлаб чиқариш марказини ҳамда 25-кўп йўналишли мактаб лицейини қайта жиҳозлашнинг ўзига 2,1 миллион сўм маблағ ажратилди.

Семинар қатнашчилари Дўрмонда жойлашган ана шу «Ўқув таъминот» корхонасида ҳисоб-китоб ишларининг йўлга қўйилиш тажрибаси билан ҳам танишдилар.

«Таълим-таъминот» республика бошқармаси бошлиғи Баҳодир Ҳамидов ярим йиллик якунида яхши натижаларга эришган Тошкент вилоят «Ўқув-таъминот» корхонасига қурилиш ишларини қоплаш учун беминнат 2 миллион сўм, шу жумладан, Навоий, Сурхондарё, вилоятлари ва Қўқон шаҳар корхоналарига 1 миллиондан маблағ ажратди.

Иштирокчилар халқ таълими тармоқларини қаттиқ инвентарлар (парта, стол-стул, китоб жовонлари ва ҳоказолар), техник воситалар билан таъминлаш мураккаб бўлиб қолаётганлигига эътиборни қаратдилар. Вилоят молия бўлимларидан керакли инвентарларни олишда марказлаштирилган ҳолда маблағ туширишда амалий ёрдам кўрсатиш сўралди. Айрим техник воситаларни МДҲ мамлакатларидан олишда бартер усулидан кенг фойдаланиш фойдали эканлигига эътибор қаратилди. Бу борада Жиззах, Андижон, Самарқанд вилоятлари тажрибаларидан ижодий ўрганиш тавсия этилди.

А. ФОЗИЛОВ.

Америка Қўшма Штатларидан бир гуруҳ ёшлар Ўзбекистонга келишди. Улар бу ерда дам олишади, ёшлари билан мулоқотда бўлади. Ўзбекистоннинг диққатга сазовор жойлари билан танишишади. Албатта, меҳмонларга Самарқанднинг жозибадор мадрасалари, тарихий обидалари кўрсатилади. Улар Фарғонага ҳам боришади. Шу билан бирга сафар давомида қўшни Тожикистоннинг Хўжанд шаҳрига бориш ҳам кўзда тутилган.

СУРАТЛАРДА: американликлардан бир гуруҳини кўриб турибсиз.

А. МАМАДАМИНОВ олган суратлар.

• Мактаб ва жамоатчилик

ИШЛАЙМАН ДЕСАНГ...

Меҳнаткашларнинг 1130 нафардан зиёдроқ фарзандлари таҳсил олаётган Фарғона туманидаги 3-ўрта мактабда ўқитувчилар ва ота-оналар билан ҳамкорлик янада кучайтирилди. Янгидан тузилган мактаб кенгаши нималарга қодир эканлигини амалда исботламоқда.

Ўз касбининг устаси ҳуқуқшунос Н. Исоқов бошчилигидаги 15 нафар кенгаш аъзолари дастлабки кунларданоқ ўқувчилар ўртасида ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашга ҳаракат қилишди. Қишлоқ кенгашлари раислари, жамоа хўжаликлари, ташкилот раҳбарлари, маҳалла қўмиталари раислари, фаоллар, синф раҳбарлари ҳамда синфлар ота-оналар қўмиталари раисларини таклиф этишиб, ёшлар таълим-тарбиясида хулқ-атворидаги баъзи камчиликларни очиқ-ойдин муҳокама қилиб, уларни зудлик билан бартараф этишга қаратилган қарорлар қабул қилдилар.

Кенгаш аъзолари ташаббуси билан ўқувчилар ўзлари ўқийдиган синф хонасига, ўтирадиган парталарига ўзлари эгалик қиладиган бўлишди. Бу уларни ҳамма нарсани ўзиникидек билиб, уни асраб-авайлашга даъват этади. Қолаверса, бебошлик келтирган моддий зарар ота-она зиммасига боғланди. Таътилда синф хоналарини таъмирлаш ишларини ҳам синф раҳбарлари бошчилигида ўқувчилар ва ота-оналар амалга оширишди.

Кенгаш аъзоларининг яна бир савобли ишлари — тарбияси оғир болалар ва уларнинг ота-оналари билан ишлашни амалга оширганликларидир. Шу мақсадда кенгаш жамоатчилик вакилларидан иборат гуруҳ тузиш заруруллигини айтишганда, у нима қилиб берарди, дегувчилар ҳам топилди. Бироқ гуруҳ ташкил топди. Унинг фаоллари кечқурун навбатчилик қилиш ташаббуси билан чиқдилар. Улар тўйларда, кўча-куйда бевақт юрган тартиббузарларни аниқлаш каби вазифаларни ўз зиммаларига олишди. Бу таклиф Водил, Ўчқун қишлоқ Кенгашлари томонидан қуллаб-қувватланди. Натижада мактаб ўқувчилари томонидан содир этилаётган айрим майда шикоятларнинг пайи қирқилди. Тартиб бузарларга жиддий чоралар кўрилди.

Бугунги кунда мактаб кенгашининг хайрли ташаббуси ўз натижасини курсатаётганлигини тан олиш керак. Чунончи, ўтган йили мактаб ўқувчилари. 20 дан ортиқ майда безорилика қўл урган бўлсалар, бу йил эса бундай ишларга қатъий чек қўйилди. Бу борада кенгаш аъзолари Мамасоли Нажмиддинов, қаҳрамон она Қорияхон Фаёзова, Қобилдин Рафиқов, Турғунбой Нишонов, Собиржон Дадабоев, Илҳомжон Раҳмонов, Тўхтасин Юсупов, Ҳакимахон Хўжаева ва бошқаларнинг ҳиссалари бор.

Кенгаш айни кунларда мактабнинг 9—11-синфини битириб, ишсиз юрган ёшларни аниқлаб, уларни ишга жойлаштириш муаммоларини ҳал этяпти. Янги иш жойларини ташкил этишни ҳам кенгаш ўз зиммасига олган. Чунончи, Ҳамроқул Турсунқулов номли жамоа хўжалигида гилам тўқиш цехи ишга туширилди. Шунингдек, маҳалла қўмиталари қошида миллий либослар, жумладан, катталар ва болалар учун тўн, чорси, тикиш, жияк тўқиш, попончилик ҳунарлари ёшларга ўргатилмоқда. Тез орада темирчилик, ёғоч ўймакорлиги соҳалари бўйича ҳам маҳалла усталари шогирдлар тайёрлашни режалаштиришган.

Н. РАҲИМОВ,
Фарғона тумани, Водил қишлоғи.

БАҲОВУДДИН НАҚШБАНДНИНГ 675 ЙИЛЛИГИГА

КАРОМАТЛАРИ ЗОҲИР БЎЛГАН АВЛИЁ

«Рўзғор муқтадоси» — шайхлар йўлбошчиси, «Жаҳон мулки нигоҳбони» ва бошқа кўплаб табаррук номларга сазовор бўлган Баҳовуддин Муҳаммад ибн Муҳаммад ал-Бухорий — Хожа Баҳовуддин Нақшбанднинг тасаввуф тарихида тутган ўрни алоҳида эътиборга лойиқ.

Тасаввуфнинг ўзи нима? Тасаввуф кўп қиррали, бир сўз билан жавоб қайтариш осон бўлмаган мураккаб таълимотлар. Тасаввуф Навоий таърифича, софлик, Беруний таъкидича, ҳикматни суюшлик ва ҳоказо. Ана шу жумбоққа Шайх Абусаид Абулхайрдан жавоб кутганида «Бошингда не бўлса чиқариб ташлаш, Қўлингда неки бор қўлдан чиқазиш ва бошқалардан сенга нима озор етса ранжимаслик» деганини Жомийнинг «Баҳористон» асаридан ўқишимиз мумкин.

Хўш, Нақшбанд таълимотининг моҳияти нимадан иборат? Аввало, бунинг учун Нақшбанд лақаби унга ана шу тариқат — йўлнинг баъзи асосларига таяниб, бошқалар томонидан берилган номлигини айтиб ўтиш жоиз. Зеро, «нақшчи» маъносига тўғри келадиган сўз «нақш» ва «банд» — нақш боғлаш демакдир. Баҳовуддин Нақшбанд тариқатининг моҳияти: «Дил худо учун, қўл эса иш учун» («Дил ба ёру, даст ба кор»)! Унингча, худо бор ва худо инсон зоти кўриб турган барча нарсаларда яширинган. Ҳаётда содир бўлиб ўтувчи ҳар бир воқеа худонинг назаридан четда қолмайди. Шунинг учун дилга доимо худони жо қилиш керак. Айни пайтда, ўз қўл кучи билан ҳалол тирикчилик ўтказиш шарт. Шу тариқа бахтиёр, шод-хуррамликда ҳаёт кечирмоқ лозим.

Баҳовуддин Нақшбанд таркидунёчилик, хилватда яшаш ғояларини қоралаб, дунё лаззатларидан баҳраманд бўлиб, табиат гўзалликларидан завқ олиб, ҳаётни шодлик ва хуррамликда ўтказиш кераклигини таъкидлади. Шулардан энг асосийси: дилдан худони чиқармасликни, худо, ҳаёт ва табиат билан биргаликда яшаш лозимлигини уқтиради.

Баҳовуддин Нақшбанд — кароматлари зоҳир бўлган авлиё. Олдиндан шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, унинг кароматлари кимларгадир афсонадек туюлиши мумкин. Аммо ҳар қандай афсонада, авлиёликда, валийликда гап кўп. Унинг биринчи каромати шундай зоҳир бўлган:

Бухорога Самарқанддан уч киши келади. Улардан бири новвой, бошқаси дўкондор, кейингиси баззоз эди. Бир пайт новвойга қазо вақти келганини олдиндан билган Нақшбанд унинг олдига бориб: «Ё новвой, менга Аллоҳ йўлига нон бер», — дейди. Лекин у нон бермайди. Қазо тобора унга яқинлашмоқда эди. Иккинчи, учинчи марта нон сўраганида, у озгина нон беришга мажбур бўлади. Хожа нонни осмонга отиб: «Ё новвой, бу нонни ўзим учун эмас, балки ўзинг учун тилаган эдим. Ҳаво юзига қарагин», — деди. Новвой осмонга қараса, бир қора булут ерга тушмоқчи бўлиб турган экан. Лекин бояги бир парча нон ўша қора булутни ерга туширмай тўсиб турган эди. Шунда Хожа ҳазратлари пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳадисини ўқиди: «Садақа расулуллоҳи-л-балойан». Шунда новвой ёқасини йиртиб, фарёд айлаб, ҳожанинг олдига бориб мурид тушган экан.

Иккинчи кароматнинг зоҳир бўлиши: юқоридаги уч киши ака-укалар экан. Новвой уларнинг кенжатойи бўлиб, Хожанинг кароматини акаларига бориб айтибди: «Мен ўзимни ўлганга солай. Мени тобутга солиб, Хожанинг олдига олиб боринглар. Агар у менга жаноза ўқиса, тирик одамга нимага жаноза ўқийсан, деб ёқасига ёпишинглар». Ака-укалар шу маслаҳат билан тирик одамни тобутга солиб, Хожанинг уйи тўғрисига келиб, тобутни қўйиб, уни жаноза ўқишга чақирибдилар. Хожа чиқиб, жаноза ўқибди. Дўкондор тирик кишига нимага жаноза ўқийсан, деб хожанинг ёқасидан олибди. Шунда Хожа: «Эй, нури дийдам, болам, тобутга бориб ичини қарагин», — дебди. Тобутни очиб, ичига қарасалар, ука ўлиб, суяклари қотиб ётган эмиш. Дўкондор ўзини ҳожанинг оёқлари остига ташлаб, минг бор узрлар сўраб, энди дуо йўли билан ўликни тирилтириб беришни илтижо қилади. Хожа ҳазратлари дуо ўқиб, ўликни тирилтирадилар. Барча жамоа Хожанинг ҳақ авлиё эканини билиб, «Хожаул-ҳаққ ва-д-дин» деб атадилар.

Учинчи машҳур каромат. Бухоро дарёсининг суви камайиб, экинлар яхши битмаган, алқисса, етти йилгача очарчилик бўлган замонлар. Ҳатто бир ҳовуч буғдой бир тилла бўлган, ошиқлар ишқни унутган даврлар. Хожа буғдой сотувчи дўкондор қошига бориб, бир ҳовуч буғдойни дастор ва чопонига алмаштириб сотиб олади. Хожа буғдойни олиб, уйга келади. Унинг Аҳмар исмли бир девонаси бор бўлиб, иккаласи далага чиқдилар. Хожа ўзини «ҳўкиз» қилиб, девонасига «Мени қамчи билан уринг, буғдой экамиз», — дейди. Девона Хожани қамчилай бошлайди. Хожа ҳазратлари далада югуриб, бояги бир ҳовуч буғдойни ерга сепа бошлади. Хожа ўтган жойлардан буғдой униб, етилиб, хирмон тоғдай бўлиб турган эмиш. Хожа «Халқни чақиринг, буғдойдан нафақа олишсин», — деди. Девона халқни чақириб, уларга буғдой улашибди. Тақдир тақозоси билан Хожа Баҳовуддин шу куни кечаси оламдан ўтган эканлар.

Энди Ҳазратнинг қуйида оламда яшаш моҳиятининг асосий тўрт шарти ҳақидаги фикрлари устида мухтасар тўхталсак. «Чеккада ўтириб мажлисни кузатмоқ» — («Хилват дар анжуман»). Инсоният жамиятида хилватда, инсонлардан алоҳида ажралган ҳолда яшаш мақсадга мувофиқ эмаслигини алоҳида таъкидлаган Нақшбанд инсонлар ўртасида фаол муносабатда, қизғин, фойдали суҳбатда бўлиш лозимлигини уқтиради. Инчунин, кўпчилик ўртасида яшагандан кейин, ҳеч кимга қарам ҳам бўлмаслик керак. Бунинг учун дилга худони жо қилиб, ҳалол ризқ-рўз топиш, бирор фойдали меҳнат билан ҳаёт кечириш мақсадга мувофиқдир. Кези келганда шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Нақшбанд ва унинг шогирдлари қўл кучи билан ҳалол меҳнат қилиб, деҳқончилик орқасида кун ўтказишган. Ҳаром ва миннатли нарсалардан доимо ўзларини тийганлар. Бир сўз билан айтганда, улар фақирликдан ҳузур-ҳаловат олганлар.

Биринчи шартнинг мантиқий давоми бўлган «Ватандан сафар қилмоқ» — («Сафар дар Ватан»)дир. Нақшбанд таъкидича, инсон доимо ҳаракатда бўлиши, бир ерда муқим турмаслиги, сафарларда, сайру саёҳатда бўлиб, табиат гўзалликларидан баҳраманд бўлмоғи керак. Инсон ўзи яшаётган дунёни, унинг бойликларию гўзалликларининг қадрига етмоғи лозим. Бу дунё ғамхона эмас, умрни шод-хуррамликда ўтказиш жоиз, акс ҳолда бу худо олдида нонкўрликдан бошқа нарса эмас.

Шунинг учун «Ҳар қадамни ўйлаб босмоқ» («Назар дар қадам») керакдир. Бу ўгитда катта маъно бор. Зеро, инсон ҳаётга келар экан, бу умрни мазмунли ва мароқли ўтказиши, бу ҳаётдан бошқаларга заррача ёмонликлар етмаслиги шарт. Бунинг учун инсонда масъуллик ҳисси кучли бўлиши, ҳар бир қадам эзгулик сари босилиши нур устига аъло нур. Мабодо инсон назари ўткир ва кенг қамровли бўлса, ҳар бир қадамни ўйлаб босишга ҳеч ҳожат йўқ.

Баҳовуддин Нақшбанд мазҳабининг тўртинчи шарти «Ҳар дамни хуш ўтказиш» («Хуш дар дам»)дир. Бу ғояда инсон зотини комилликда кўриш, кишилик ҳаётини эъзозлаш олдинги ўринда туради. Зотан, олам гўзалликларга, нознеъматларга, шодликларга бойдир. Ана шуларнинг барчаси комил инсон учундир. У ҳар дамни ғанимат билиб, табиат ато этган лаззатлардан бебаҳра қолмаслиги керак. Бироқ инсон ўз табиатига зид бўлган иллатлардан фориғ бўлмоғи, бош тортмоғи лозим. У ақл-заковатини ишга солиб, сиҳат-саломатлиги учун нимаики зид бўлса, ўша иллатлардан қутулмоғи дуруст. Билъакс, инсон нафсини тиймоғи, мол-дунёга ҳирс қўймаслиги ҳам керак.

Нақшбанд мазҳабининг ана шу тўрт шартини тўла адо этган инсон Навоий таъбири билан айтганда, «рубъи маскун» — ер юзида улуғ давлатга эришади. Зеро, Навоий пири Абдураҳмон Жомий орқали расмий равишда нақшбандийлик мазҳабига кирган. Жомий эса нақшбандийлик тариқатининг буюк вакили сифатида шуҳрат топган ва пирлик мавқеига эришган.

Шарқ мамлакатларида Юсуф Ҳамадоний, Ҳазрати Ғавсул Аъзам, Саййид Абдулқодир Гилоний, Абдухолиқ Ғиждувоний, Хожа Аҳмад Яссавий, Хожа Убайдулло Аҳрор, Хожа Исмоил ал-Бухорий, Муҳаммад Мусо, ат-Термизий каби алломалар қаторида Баҳовуддин Нақшбанд ҳам ҳурфикрлиликнинг асосчиси ва тарғиботчиларидандир. У ҳижрий 718 (милодий 1318) йили Бухоро атрофидаги Қасри Орифон қишлоғида туғилди. Уч кунлик чақалоқлик кунида Хожа Муҳаммад Бобойи Самосий томонидан маънавий фарзандликка қабул қилинди. Болани тасаввуф йўлида доимий тарбия қилиб боришни эса у Саййид Амир Кулолга топширади. Етти ёшга етганида Қуръони Каримни тўлиқ ёд олиб бўлган эди. Ёшлик чоғларидаёқ у олдига келаётганларни бир қарашда жойида тўхтатиб қўяр, булутларга боқиб, уларнинг парвоз йўлларини ўзгартириб юборар эди. 11 ёшга етганда кўплаб билимлар эгаси бўлиш билан бир қаторда, у Аҳмад Яссавий, Шайх Азиз — Рометаний ва бошқа алломаларнинг асарларини ўқиб ўрганди. 17 ёшида тушида Ҳизр алайҳиссаломни кўрди. Шайх Азизхоннинг кулоҳини кийиб, дуолар ўқиганида касал одамлар шифо топдилар. Энди унда валийлик сифатлари кўрина бошлади. Муқаддас руҳлар билан алоқалари кучайди. Турли кароматлар, мўъжизалар кўрсата бошлади. Халқ ўртасида иззати ортиб, шогирдлари кўпая бошлади. Кейинчалик уч йил сафар — саёҳат қилиб, муқаддас Ҳажга боради. Бу даврларда у дунёнинг кўплаб мамлакатларини пиёда кезиб, турли кутубхоналардаги китоблар, қўлёзмалар билан танишиб, тасаввуфга оид ўз билимларини янада бойитади. Нақшбанд умри давомида уч марта Ҳажга сафар қилган.

Шундай сафарлардан бирида у Сарахсда эканлигида Ҳирот ноиби Нақшбандни асҳоблар мажлисига таклиф этади. Мажлисда олимлару фозиллар ҳозир эдилар. Суҳбатдан сўнгги меҳмондорчилик вақтида Хожа ҳазратлари фақат чой ичиб, таомларга қўл тегизмай ўтирадилар. Бунинг боисини сўраганларида «Биз оддий фуқаро ва дарвешларга бундоқ тансиқ ва ноёб таомлар емак матлуб эмасдур. Ҳалойиқ ўйламасмуки, шайхимиз замонасозлик қилиб, бу дунёга кўнгил бергонлар ила бир табақдин таом ейдур деб?».

Кунлардан бир кун кечаси Нақшбанд ғайб оламига кириб, Бухорои шариф атрофидаги азиз авлиёларнинг мозорларини айланиб юрган чоғида ғайб олами аҳллари билан учрашув юз беради. Шу кеча унинг кўзига азиз-авлиёларнинг пирларидан бири Абдулҳолиқ Ғиждувоний шогирдлари даврасида намоён бўлади. Ул зот шу кеча Нақшбандга илми ғайб сирларини ўргатиб, сўфийлар зикрининг «аввали, ўртаси, охири» қандай бўлишини тушунтиради. Ўша кундан бошлаб Нақшбанд ва унинг шогирдлари зикри хилватга амал қила бошладилар.

Манбаларда битилишича, Нақшбанд умрининг интиҳоси яқинлашаётганини сезиб, Бухородаги карвонсаройлардан бирига қўнади. Жони узилаётган лаҳзада у жойнамоз устида фотиҳага қўл очиб, узоқ ўтириб қолади. Шу тариқа унинг руҳи фоний дунёдан боқий дунёга кўчади. А. Навоий «Насойимул — муҳаббат» номли асарида: «Алар етти юз тўқсон бирда (милодий — 1391), робиу-л-лаввал ойининг учида, душанба кечаси (73 ёшда) оламдан ўтубтурлар», — деб Нақшбанд вафоти йилини ёзиб қолдирган.

Орадан 675 йил ўтишига қарамай, Нақшбанд таълимоти ўзининг умрбоқийлиги билан қалбларга зиёбахш нурини сочиб келмоқда. Бу зиё бундан буён ҳам мустақил республикамиз узра таралаверсин!

БАҲОДИР ҲАБИБ ВАЛИЙ — Алишер Навоий номли давлат адабиёт музейининг илмий ходими.

МАҲМУДА ЗОИРХОН қизи — Тошкентдаги 274-мактабнинг она тили ва адабиёт муаллимаси.

Шу кунларда унутилаёзган азалий урф-одатларимизга, расм-русумларимизга меҳр-муҳаббат тобора ошмоқда. Болалар боғчаларидан бошлаб ўша миллий қадриятларимизни жажжиларга сингдириш эса, уларнинг умрбоқийлигини таъминлайди. Зангиота туманидаги 23-болалар боғчасида бу борада қилинаётган ишлар мақтовга лойиқ.

ТАСВИРЛАРДА: боғча ҳаётидан лавҳалар.

Р. АЛЬБЕКОВ олган суратлар.

• Акс садо

ҲАЁТ СЎҚМОҚЛАРИНИ ҚЎМСАБ

«Маърифат» рўзномасининг шу йил 7 апрель сонида Низомий номли Тошкент давлат педагогика институти одобнома куллиётининг доценти, марҳум, Ёқуббек Яквалхўжаевнинг «Мен соғинган ва унутган дунё» мақоласи эълон қилинди. Ушбу мақола кўплар қатори менда ҳам катта қизиқиш уйғотди. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, муаллиф ўзининг ҳаётий тажрибаларига асосланиб ҳозирги маорифимизнинг оғриқ томонларини, таълим-тарбияда йўл қўйган хатоларни, уларни бартараф этиш йўлларини, инсон, инсонийлик, меҳр-оқибат, қадрият, миллий ифтихор каби умуминсоний тушунчаларнинг моҳиятини ишонарли мисоллар билан ёритган. Энг асосийси жон куйдириб «йўқотган ва йўқола бошлаган қадриятларимизни қайта тикламоқ» йўлларини қидиришга ҳаммамизни сафарбар этишга жазм этгани аниқ кўриниб турибди. Менинг назаримда биз энг аввало, инсонни инсонийликка олиб борадиган йўлларни йўқотдик...

Шоядки ушбу мақола ҳам муаллиф томонидан саволларга баҳолиқудрат жавоб бўлса.

Отам Улуғ Ватан урушидан қайтмаган. Дийдорларини кўриш ҳам насиб этмаган. Онам икки ёшида онадан, йигирма бешда отадан, йигирма тўққизда турмуш ўртоғидан жудо бўлган. Муҳтарамаи волидам бизларни боқиш учун саҳардан то шомгача тер тўкиб далада меҳнат қилганлар.

Биз кўпроқ бувим билан қолардик. Фикрлари теран, саводли, ўқимишли аёл эдилар. Атрофларига тўплаб Фузулий, Шоҳ Машраб, Иброҳим Адҳамдан ўқиб, тушунмаган жойларимизни изоҳлардилар. Мен кўпроқ Иброҳим Адҳамдан таъсирланардим. Қайта-қайта ўқиб беришларини бувимдан илтимос қилардим.

Баъзан ўйга толаман. Бувим шунчалик таъсир кучни қаердан олган экан. Не илож, кеч бўлса ҳам энди тушундим. Бувиларимизнинг эртаклари, оналаримизнинг алласи, нуроний боболарнинг ўгитлари шундай бир ички қувватга айланган эканки, қалбимиздаги инсонийлик уруғлари униб чиқишига туртки бўлган. Қалбларимизга илиқлик бағишлаган заррин нурлар. Катта ҳаёт йўлига олиб чиқадиган сўқмоқлар.

Афсуски, муайян давр ичида ҳозирги авлод ана шу заррин нурлардан бенасиб, бебаҳра бўлди. Қалбининг бир бурчагида қоронғулик пайдо бўлди.

Хайриятки, истиқлол, ўша мўъжизакор, вужудимизни бир умрга сеҳрлаб қўйган нурларнинг янгидан таралишига музлаган қалбларни жунбушга, диллардаги қоронғуликни ёритишга имконият яратди. Ўзлигимизни англаш ҳиссиёти ниш ура бошлади.

Ёшлигимиздан бошлаб ҳамма нарса ман этилди. Ҳамма баравар бўлиши керак деган ғоя шууримизга сингдирилди. Бу эса юксалиш ўрнига худбинликка, ўз-ўзини алдашга олиб келди.

Бугун мен бола тарбиясини беланчакдаги гўдакка ўхшатаман. Ота-она худди ана шу беланчакни мактаб томонга йўналтирса, мактаб жамоатчиликка. Натижада масъулиятни ҳеч ким ўз зиммасига ололмаяпти. Демак, ёш авлодни тарбиялашда ота-она-мактаб-жамоатчиликнинг ўзаро алоқасини қайта тиклаш шарт.

Ишга автобусда бораман. Баъзида чиққанимга ҳам пушаймон бўламан. Кимдир, ҳей тур ўрнингдан, катталарга жой берсанг-чи? Мактабда ўқитувчинг айтмаганми? Тарбия кўрмаган! — дея сўз қотади. Бу сўзлар бадан-баданимни тешиб кетади. Юрагимга армон бўлиб санчилади? Дарров шарқ донишмандларидан Абдулқодир Нурий Ал-Барзанжийнинг қуйидаги ҳикматларини хаёлимдан ўтказаман: «Ўзингдан ёши улуғларни кўрдингми, дарҳол ўрнингдан тур, ҳурмат ва таъзим изҳор қил, дилларини оғритмайдиган муомалани ўйлаб топ! Кимки кексаларни ҳурмат қилса, кексалар ёшига етади. Ўзингдан катталар олдида беҳуда гапиравер-ма...» Ўйлаб ўйимга етолмайман. Шу сўзларнинг қайсиниси «коммунизмга» зид бўлган. Нега мактабда аждодларимизнинг бой тажрибаси ўқитилмади. Ўзбекистонда миллий мактабни барпо этишга саъй-ҳаракат бошланган экан, албатта шулар ҳисобга олиниши керак.

Фикримни шарқ донишмандларининг қуйидаги сўзлари билан якунлашга жазм қилдим. «Биз учун ҳаётда энг буюк ва шарафли бир йўл бор. Биз бу йўлдан асло чиқмаслигимиз керак. Бу инсонийлик йўлидир. Бу йўлга амал қилган киши ҳамиша бахту саодат соҳиби бўлади, бу йўл одамларга маънавий куч-қувват беради, кишини тўғри йўлдан тойдирмайди. Халқига ва қариндош-уруғларига қўлидан келган барча яхшиликни қилиш, уларнинг ҳурматини жойига қўйиш ҳам кишининг инсонийлик бурчларидан ҳисобланади».

Мақсадимиз имонли, эътиқодли, ғурурли, одобли шахсни вояга етказиш экан, одобнома фанининг қадрини баланд кўтаришимиз шарт.

Жўрабой ҲАЙДАРОВ,
Наманган вилояти Чуст шаҳридаги Чуст муаллимлар тайёрлаш билимгоҳининг ўқитувчиси.

Ўқитувчиларнинг август кенгашларига

ТИЛ ВА ТАҲЛИЛ

Ўзбек тилида таҳлил турлари жуда кўп. Масалан, фонетик таҳлил, морфологик таҳлил, синтактик таҳлил, бош бўлакли гап таҳлили, икки бош бўлакли гап таҳлили, сўз бирикмасини таҳлил қилиш, сўз таркиби бўйича таҳлил ва ҳоказо. Биз мақола давомида шу таҳлил турларидан баъзи намуналарни кўриб чиқмоқчимиз.

Фонетика маълум бир тилнинг нутқ товушларини ўрганади. Тилнинг ҳар бир ҳодисаси эса нутқ товушлари билан боғланган. У тилдаги ҳодисаларнинг юзага чиқишида, сўз ҳосил қилишда моддий база ҳисобланади.

Фонетик таҳлилда нутқ товушларининг табиати, турли фонетик ҳодисаларнинг қўшимчаларга таъсири ўрганилади. Ҳозир биз фонетик таҳлил билан танишамиз. Таҳлил қилиш учун аввал қуйидагилар амалга оширилади.

1. Сўзни овоз чиқариб, тўғри талаффуз қилиш.
2. Сўздаги товушлар ва ҳарфлар сонини айтиш.
3. Унли, ундошларни айтиш.
4. Ундош товушларни айтиш, уларнинг жарангли ёки жарангсиз ундошлигини айтиш.
5. Сўздаги бўғинлар сонини айтиш, урғули бўғинни аниқлаш, урғу тушган унлини кўрсатиш.

Е, Ё, Ю, Я ҳарфларини биз машғулотларда икки товушдан иборат деб келганмиз, таҳлилда ҳам шуларни таъкидлаймиз. Лекин бу ҳарфларнинг баъзан бир ундошни билдириб келишини унутмаслигимиз керак. Яъни, агар сўз бошида (ёз, ёш, янги, янтоқ, етим), бўғин бошида (қуёш, ҳадя, ҳаёт, дарё) айириш ва юмшатиш белгиларидан кейин келса (Яхъё, меъёр, пьеса, съёмка), икки товушни (е-йэ, ё-йо, ю-йу, я-йа) билдирса, икки ундошнинг ўртасида келса, бир ундошни билдиришини (бел, сел, салют, отряд) ва бел — бэл, сел — сэл, салют — салут, отряд — отрад, шаклида бир товушни билдиришини айтиб ўтишимиз шарт. Агар масаланинг мана шу нозик томонларига аҳамият бермасак, таҳлилни нотўғри қилган бўламиз.

Шунингдек, нг товуши тўғрисида ҳам ўқувчиларга тўғри билим беришимиз керак; нг товуши тонг, сўнг, бонг каби сўзларда бир товушни билдириб келади, аммо уларни икки ҳарф ҳисоблаймиз. Шунинг учун тонг сўзини таҳлил қилаётганда 4 та ҳарф, аммо 3 та товуш деб таҳлил қилишимиз лозим.

Энди «ялпиз» сўзини фонетик таҳлил қиламиз.

Фонетик таҳлил намунаси: ялпиз сўзида 5 та ҳарф (я, л, п, и, з) 6 та товуш (й, а, л, и, п, з), й, а, товушлари я ҳарфи билан ифодаланган. Унли товушлар 2 та: и, а; ундош товушлар 4 та: й, л, п, з; й, л, з, — жарангли ундош, п ундоши жарангсиз ундош; ялпиз сўзи икки бўғинли ял-пиз, урғу а унлисига тушган (й-а).

Қалъа — сўзида 5 та ҳарф (қ, а, л, ь, а), 4 та товуш (қ, а, л, а), 2 та унли товуш (а, а), 2 та ундош товуш (қ, л), л — жарангли, қ-жарангсиз, 2 бўғинли қалъ-а, урғу охирги а унлисига тушяпти.

Таҳлил намуналаридан яна бири сўз таркибини таҳлил қилишдир. Таҳлилнинг бу тури сўзларни тўғри ёзишда, қўшимчаларни тўғри ажрата билишда жуда қўл келади, чунки ўқувчи ўзак, қўшимча, негизларни тўғри ажрата олса, сўзларни ёзишда хатога йўл қўймайди.

СЎЗ ТАРКИБИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

1. Сўз овоз чиқариб ўқилади.
2. Сўз ўзаги айтилади.
3. Сўз ясовчи қўшимча аниқланади ва шундай сўз ясовчи қўшимчалари бўлган бир-иккита сўз айтилади.
4. Сўз ўзгартувчи қўшимча кўрсатилади, унинг маъноси аниқланади.
5. Сўзнинг негизи аниқланади, шу негиз қандай қисмлардан тузилгани айтилади.
6. Бир хил ўзакли сўзларга мисол келтирилади.

Намуна:

Ўқувчига: ўқи — ўзак, -чи — сўз ясовчи қўшимча. Бу қўшимчалар ишчи, колхозчи, темирчи сўзларида бор; -в қўшимчаси нарса отини, -чи қўшимчаси шахс отини ясайди.

Ўқув — негиз, ўзак ва сўз ясовчи қўшимчадан тузилган, ўқувчи — иккинчи негиз, ўзак ва иккита сўз ясовчи қўшимчалардан тузилган, -га — сўз ўзгартувчи қўшимча, жўналиш келишиги қўшимчаси; ўқувчи, ўқув, ўқиди, ўқиш каби сўзлар ўзакдош сўзлардир.

СЎЗ БИРИКМАСИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

1. Сўз бирикмасини кўрсатиш.
2. Сўз бирикмасининг тузилишини тушунтириш;
а) бош сўз ва эргаш сўзни аниқлаш;
б) бош сўз ва эргаш сўз туркуми билан ифодаланганлиги;
в) бош сўз билан эргаш сўзнинг бирикиш тури.
3. Сўз бирикмасининг грамматик маъноси.

Намуна:

Иккита саъва дўлана устига қўнди.

Бу гапда 3 та бирикма бор: иккита саъва, дўлана устига, устига қўнди.

Иккита саъва — сўз бирикмаси, бош сўз — саъва, эргаш сўз — иккита, бош сўз от билан, эргаш сўз сон билан ифодаланган, бош сўз билан эргаш сўз битишув йўли билан бириккан, предметни (саъва) ва унинг сон-саноғини билдириб келяпти.

Дўлана устига — бирикма, бош сўз устига, эргаш сўз дўлана, бош сўз равиш билан, дўлана от билан (устига сўзи кўмакчи вазифасида келяпти, кўмакчи бирикма) ифодаланаяпти. Бош сўз билан эргаш сўз мослашув йўли билан бирикяпти, белгисиз, предметни ва унинг ўрнини билдиряпти.

Дўлананинг устига қўнди — сўз бирикмаси, бош сўз — қўнди, эргаш сўз — дўлананинг устига, бош сўз — феъл билан, эргаш сўз — бирикма билан ифодаланган. Бош сўз эргаш сўз билан — га қўшимчаси орқали бошқарув йўли билан бириккан, иш-ҳаракатининг бажарилиш ўрнини билдириб келяпти.

Энди сўзларни морфологик таҳлил қиламиз. Морфологик таҳлил дейилганда, сўзни туркумларга ажратиш, ҳар бир туркумга хос грамматик категорияларни, сўз формаларини аниқлаш кўзда тутилади. Сўз туркумларини таҳлил қилиш тартибини англаш жуда муҳимдир. Ҳар бир сўз туркумини таҳлил қилаётганда, ҳар бирининг ўзига хос хусусиятларини таъкидлаб ўтиш керак. Масалан, отни таҳлил қилаётганда атоқли ёки турдош от эканлигини, феълларни таҳлил қилаётганда замонлари қайта-қайта айтилса, болаларнинг эсида яхши қолади.

Энди сўз туркумларидан анча мураккаб бўлган феъл туркумидан бир сўзни таҳлил қиламиз:

1. Қайси сўроққа жавоб бўлади?
2. Гапдаги қайси сўз билан боғланган?
3. Гапдаги вазифаси.
4. Ноаниқ шакли.
5. Бўлишли, бўлишсиз феъл.
6. Шахс сони.
7. Замони.
8. Ўтимли, ўтимсиз феъл.
9. Нисбати.
10. Майли.

ТАҲЛИЛ НАМУНАСИ:

Ўктам этигини аскарча қунт билан тозалади.

Тозалади — феъл, нима қилди? сўроғига жавоб бўлади, Ўктам билан боғланган, кесим, ноаниқ шакли тозаламоқ, бўлишли, учинчи шахс бирликда, яқин ўтган замон феъли, ўтимли феъл, аниқ нисбат, хабар майли.

Синтаксисни ўрганишда, грамматик қонун-қоидаларни изчил ўзлаштиришда синтактик таҳлил беқиёс аҳамиятга эгадир. Тилнинг грамматик қурилиши, унинг назарий-амалий асосларини эгаллашда синтактик таҳлил, айниқса, зарурдир. Синтактик таҳлил назарий билимларни амалий ўзлаштириш, яхшироқ идрок қилиш малакаларини ҳосил қилади ва уни мустаҳкамлайди.

Таҳлил ўтказишда системалилик ва изчилликка риоя қилиш лозим. Синтаксиснинг йирик бўлимлари ва мавзулари ўтиб бўлиниб, дарсларда шу мавзу ва бўлимларга оид назарий грамматик маълумотлар мустаҳкамланиб бориб, зарурий малака ва билим, тасаввур ҳосил қилингач, таҳлил ўтказиш мақсадга мувофиқдир. Шуни таъкидлаш лозимки, синтаксиснинг йирик мавзулари ва қисмлари бўйича бирданига тўлиқ таҳлил ўтказиш қийин. Масалан, гап бўлаклари ўтилгандан кейин бош ва иккинчи даражали бўлаклар бўйича грамматик таҳлил ўтказиш мумкин, аммо бу таҳлил тўлиқ характерга эга бўлмайди. Гап бўлаклари бевосита алоқадор бўлган масалалар, жумладан, гап бўлакларининг тартиби, синтактик вазифа бажармайдиган элементлар ҳам грамматикада муҳим аҳамиятга эгадир.

Синтаксисда қуйидаги мавзулар бўйича таҳлил ўтказиш мумкин:

1. Сўз бирикмаси бўйича.
2. Содда гап бўйича: бир бош бўлакли содда гап ва икки бош бўлакли содда гап.
3. Гап бўлаклари бўйича.
4. Қўшма гап бўйича: боғланган, боғловчисиз ва эргашган қўшма гап.
5. Кўчирма гап бўйича.

Бизнингча, таҳлилни пухта ўзлаштирган ўқитувчини ўз фанининг устаси десак бўлади. Чунки таҳлил қилиш учун бутун она тили фани бўйича ўтиладиган мавзулар ҳақида мукаммал, тўлиқ маълумотга эга бўлиш керак. Шундай ўқитувчиларгина ўқувчиларга пухта билим бера олишлари мумкин.

Г. ИМОМОВА,
Самарқанд шаҳридаги 28-ўрта мактаб ўқитувчиси.

Соғлом авлод учун

Мана, таътилнинг сўнги босқичи ҳам бошланди. Шаҳар ўқувчиларининг аксарияти Чимён тоғи ёнбағирларида ҳордиқ чиқараётирлар. Қолганлари эса илм масканлари қошида ташкил этилган оромгоҳларда дам олмоқдалар. Масалан, Яккасарой ва Сирғали туманларида фаолият кўрсатаётган ана шундай оромгоҳларда болаларнинг кўнгилли дам олишлари учун барча шарт-шароитлар яратилган. Улар бўш пайтларида спорт ўйинлари билан машғул бўлишмоқда. Ўғил-қизлар ҳар доим шифокорлар назоратида. Шунингдек, у ерда бўлажак ўқитувчилар ҳам назарий билимларни амалиётга татбиқ этаётирлар.

Оромгоҳларда ҳордиқ чиқараётган ҳар бир ўқувчи учун кундалик сарф-харажат 284 сўмни ташкил этаяпти. Харажатнинг фақат 10 фоизинигина ота-оналар тўлайди. Умуман, Яккасарой ҳамда Сирғали туманида ўқувчиларнинг ёзги таътили ҳеч бир камчиликларсиз, ҳар томонлама мароқли ўтишига кафолат берилган.

СУРАТЛАРДА: 305-мактабдаги мавсумий оромгоҳ ошпази Санамжон Қурбонова ҳамда 17-поликлиника шифокори Тамара Шоназаровалар иш пайтида. Улар ўғил-қизларнинг сифатли овқатланишига ва саломатлигига катта эътибор беряптилар.

Х. МИРЗАКАРИМОВ олган суратлар.

Олтин ёз

МАРОҚЛИ ДАМЛАР

Қизилтепа тумани Бўстон ижара давлат хўжалигининг оромгоҳида 80 нафар бола мириқиб дам олмоқда. Оромгоҳ Хўжаҳасан қишлоқ шўросидаги Ал-Хоразмий номли мактабнинг соя-салқин чорбоғида жойлашган. Оромгоҳда давлат хўжалиги сут-товар фермасидан ҳар куни гўшт, сут, сабзавотчилик бригадасидан карам, сабзи ва мева-чевалар ўз вақтида етказиб берилаяпти. Оромгоҳ жамоаси болажонларни ҳар жиҳатдан муҳофаза қилишда бош-қош бўлишмоқдалар.

Хуллас, болажонлар бу ерда мароқ билан дам олмоқдалар.

С. ЭГАМОВ.
Навоий вилояти.

ТЎЙ—ТЎЙДЕК ЎТДИ

Андижон вилояти Ширмонбулоқбоши туманидаги Имом тоғи ён бағрида жойлашган 200 ўринли «Энергосет» корхонасига қарашли «Энергетик» болалар оромгоҳида, бу йилги таътил мавсуми ўзгача бир байрамона тусда ўтаётир. Яқинда оромгоҳнинг 20 йиллиги кўтаринки руҳда нишонланди.

Тадбирда мусиқавий, театрлаштирилган томоша намойиш этилди. Тантанага ота-оналар, маҳалла аҳли, Улуғ Ватан уруши қатнашчилари, «Энергосет» корхонаси жамоаси таклиф қилинди. Болалар лапар, ёр-ёр, аллалар ижро этдилар. «Балли, йигитлар», «Мўъжизалар майдони» кўрик-танловлари, «Хўжа Насриддиннинг янги сандиғи» ҳажвий мусиқали театрлаштирилган саҳналар кўпчиликда қизиқиш уйғотди. Ўша куни болалар «Чилустун», «Шотилик» тоғларига саёҳатга чиқдилар.

Оромгоҳлараро спорт мусобақалари уюштирилди. Футбол, қувноқ стартлар мусобақаларида «Энергетик» оромгоҳи болалари катта муваффақиятларга эришдилар. Ғолибларга совғалар улашилди.

Д. ТУРСУНОВ.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Қадрли отажонимиз Олланазар АБРИМОВ!

Сизни таваллуд айёмингиз — туғилган кунингиз билан чин юракдан табриклаймиз. Келажакдаги ишларингизга доимо омад ёр бўлсин. Ҳамиша бизга ва қадрдон ўқувчиларингизга соғ-саломат бош-қош бўлиб юраверинг.

Қизингиз НОДИРА, набираларингиз АБДУЛЛА, МАДИНА.

Ўсмир ва жиноятчилик

ИЛЛАТНИНГ ИЛДИЗИ ҚАЕРДА?

Билибми, билмай қўшнининг бирон нарсасини уйга кўтариб келган болага нима дейиш керак? Кўпинча, унинг елкасига қоқиб «маладес, боплабсан» дейишимиз тайин. Балки, айримлар уни койиб, қулоғини чўзиб қўяр. Лекин ҳеч шубҳа йўқки, азбаройи эртанги кунни ўйлаб ўша ўсмирга қилган ҳаракатининг оқибатини муфассал, босиқлик билан тушунтириш учун кўпчилигимизда ҳафсала етишмайди. Эътироф этиш лозимки, айрим муаллимлар ўқитувчиликни, ўз бурчини фақат белгиланган дарс соатларидан иборат деб билишади. Унчалик эмас дерсиз. Эҳтимол... Истайсизми, йўқми тарбия масаласи, болалар хатти-ҳаракатига жавобгарлик ҳисси бир қарашда ҳамманики, яна бир қарашда эса ташлаб қўйилганлигини сезаяпмиз. Нега ўсмирлар ўртасида жиноятга қўл уриш ҳолатлари кўп? Бу, ҳатто кўпчиликни ташвишга ҳам солмай қўйди. Оқибат болаларимиз ўртасида ўғрилик, босқинчилик каби иллатларнинг кўпайишига олиб келмоқда. Бектемир тумани бош прокурор муовини Саидакбар Рўзиев билан суҳбатлашганимизда ўсмирлар тақдири, ҳулқи бузилган ўқувчиларнинг эртанги тақдири ташвишга солаётганлигини куйиниб гапирди. Айрим фикрлар, мулоҳазалар, ёшлар содир этган жиноятларнинг оқибати хусусида ўз қарашларини билдирди.

— Таҳлилларга кўра, ўтган йили вояга етмаган, айниқса, улар орасида мактаб ўқувчилари ҳам иштирок этган ўғрилик, босқинчилик ва талончилик усулидаги жиноятлар анча кўп юз берган. Афсуски, худди шу жиноятларнинг туман ички ишлар, жиноят қидирув бўлими томонидан очилиш салмоғи негадир бирмунча оз. Келинг, яхшиси рақамларга мурожаат қилайлик. Ўтган йили 91 та жиноят содир қилинган бўлса, шундан 81 таси ўғрилик, 8 таси талончилик, 2 таси эса босқинчилик. Авалги йиллар билан таққослаганда бу кўрсаткич 17 та ортиқ. Ўғрилик билан боғлиқ жиноий ишларнинг 24 таси тегишли қонуний ҳал этиш учун судга юборилган, 29 нафар шахс жиноий жавобгарликка тортилган. Афсуски, хонадонларга кириб содир қилинган ўғриликларнинг 29 таси очилмай қолиб кетган. Очиғи, жиноятчилар орасида вояга етмаган ўсмирлар ҳам борлиги кишини ҳам ҳайратга, ҳам ташвишга солади. Махсус қайта тарбиялаш масканлари ўсмирларга тўлиб кетаётгани ҳам кишини ўйлантиради. Тағин шу усулда жиноятга қўл урганларнинг аксарияти эндигина мактабни битирган ё мактабда ўқиётган 16—25 ёшдагилардир. Улар ҳаётда нимани кўрибди дейсиз. Мана, ўтган йили 6 та талончилик жинояти бўйича 4 тасининг (2 таси очилгани йўқ) жиноий иши кўриб чиқилиб, жавобгарликка тортилди. Шуларнинг бир нафари вояга етмаган ўсмир.

Тўғри, гоҳида ИИБда содир этилган жиноятни қайд этмаслик, айрим ходимларнинг масъулиятсизлиги боис жиноятни яшириш ҳолати, терговни асоссиз равишда тўхтатиш ҳақида қарорлар қабул қилинади ҳам. Яқинда ана шундай тергов ҳаракатларини тўхтатиш ҳақидаги 2 та қарорни бекор қилдик, 2 та ҳисобдан яширилган жиноий иш аниқланиб, гуноҳкорлар устидан тергов иши қўзғатилди. Айтмоқчиманки, қонунни четлаб ўтиш ҳақида катта ёшдагилар ҳам, ўқувчилар ҳам хомхаёлга бормасликлари керак. Қонунни билмаганлик учун уни айблаш ноўрин. Лекин қонунни ёшларга ўргатишда муаллимлар ҳам масъулиятни ҳис қилмоқлари лозим. Бунинг ўрнига улар ҳуқуқ тарбияси, уни тарғиб-ташвиқ қилиш фақат шу соҳа кишиларининки деб ўйлашади. Мактаб-маориф жамоатчилиги, маҳалла-кўй қаёққа қараяпти, деб айтолмайман-у, аммо айрим жойларда худди шу идоралару жамоатчилик таъсири, умуман, сезилмайди. Одамлар гоҳида ким ана шундай жамоатчилик иши билан шуғулланаяпти, билишмайди ҳам.

Эндиликда биз ҳам, ички ишлар ходимлари ҳам ўз ишимиздаги камчиликлару муаммоларни туман ҳуқуқ маҳкамаларининг мувофиқлаштирувчи кенгашида доимий равишда ўрганиб, таҳлил этиб боряпмиз. Бу кенгашларда ИИБ ходимлари ўз иш фаолиятларини мактаб, илм масканлари билан узвий боғлаб олиб борилари доимий равишда қайд этилмоқда. Асосий ишга киришилди. Галдаги вазифа уни йўлга қўйиш, амалга оширишдан, доимий назорат олиб боришдан иборатдир. Бу ерда ишлаётганимга кўп бўлгани йўқ, аммо шароитни ўрганиб шуни сездимки, жиноятни хусусан ўғрилик, босқинчилик ва талончилик билан боғлиқ мудҳиш ҳодисаларни кескин камайтириш, болалар ўртасидаги қонунбузарликни аста-секин йўқотишнинг имкониятлари мавжуд эканлиги кузатишлардан кўриниб турибди. Ҳозир сезишимча, милиция билан аҳоли ўртасидаги узвий алоқа ҳам инсоний, ҳам хизмат юзасидан муносабатлар қусурсиз эмас. Кўчаларда ёритгич ускуналари яроқсиз, баъзи зарурий ўринларда ёритгич ускунасининг ўзи йўқ. Телефон алоқасини гапирмаса ҳам бўлади. Бир томондан одамлар ўз мулкини сақлашга эътиборсиз бўлишса, яна бир жиҳати сир эмас, айрим орган ходимлари шароитни, ишни нимадан бошлашни билишмайди, малакаси етарли эмас. Тағин айрим жойлар хусусан, Водник, Бинокор аҳоли яшовчи ҳудудларида жиноят кўп содир бўлмоқдаки, назаримда худди шу жойларда ИИБ ходимлари хизматини ташкил этиш, тартиб-интизомни кучайтириш лозим.

Ҳамма муассасаю идоралар бир ёқадан бош чиқариб ишга киришишса, ишларимиз юришиб, осойишталигимиз қисқа фурсатда таъминланарди, албатта. Бироқ бунинг учун одамлар ҳам, маҳалла аҳли, корхоналар жамоаси ҳам қилаётган ишининг нақадар муҳимлигини билиши, шунга яраша ишламоғи лозим. Президентимиз Ислом Каримов одамларни фаолликка, нафақат иқтисоду ишлаб чиқаришни, балки қонунийлик ва маънавиятимизни ҳам юксак онглилик билан юқори маданият даражасига кўтариш ҳақида бекорга қайғураётгани йўқ. Бизда ҳеч бир соҳа оқсаб қолмаслиги керак. Иқтисоду маънавият ҳам, қонунийлик ҳам, мактабларда ҳуқуқ тарбиясию болада она-Ватанга муносиб фарзанд бўлиш ҳиссини шакллантириш ҳам. Ана шунда эшигингизни ҳеч ким шум фикр-ла чертмайди, фарзандларимиз оила шаънига доғ туширмайдилар, қора курсига ўтиришмайди...

Зубайда УСМОНОВА,
Абдунаби АЛИҚУЛОВ
ёзиб олди.

ҚЎҒИРЧОҚ ТЕАТРИ

Таниқли шоир, Қизилтепада туғилиб ижод этан Тошпўлат Ҳамид номи билан аталувчи билим даргоҳида адабиёт муаллимлари ташаббуси билан қўғирчоқ театри фаолият кўрсата бошлади.

Ўтган йил «Орзу» деб номланган бадиий ҳаваскорлик дастаси ташкил қилиниб, қисқа даврда туман миқёсида фахрли ўринлардан бирини эгаллаганди. Бундан илҳомланган мактаб жамоаси имкониятларини, ёшларнинг қизиқишини инобатга олиб, яна янги хайрли ишларга қўл урдилар. Қўғирчоқ театри ҳам ана шулардан биридир.

Муаллима Ҳилола Қудратова раҳбарлигида фаолият кўрсатаётган кичик театр саҳнасида намойиш этилаётган «Зумрад ва Киммат», «Дангаса қиз», «Ялқов бола» каби спектаклларни ўқувчилар мириқиб томоша қилишяпти.

КЎРГАЗМАЛАР «ҲИКОЯ»СИ

Тумандаги Ванғози қишлоғи узоқ тарихни ўз ичига олади. Бу ҳақда тарих фани ўқитувчиси Ахтам Ражабов, меҳнат фахрийси Ғаффор Сатторовлар кичик рисолалар ёзиб, уни туман босмахонасида бир неча нусхада кўпайтирдилар. Улар бу рисолани Абу Али ибн Сино, Й. Охунбобоев, Мурод Қобилов номли мактабларга, қишлоқдошларига тарқатдилар. Эндиликда кўпчилик муаллимлар ундан дарс жараёнида фойдаланмоқдалар.

Қадриятларимиз тикланаётганидан руҳланган Абу Али ибн Сино номли билим даргоҳи жамоаси ўз мактабларида музей ҳам ташкил қилдилар. Бу ердаги экспонатлар, жиҳозлар, эсдаликлар, кўргазмалар ванғозиликларнинг ўтмиши, XX асрнинг ўтган даври мобайнидаги ижтимоий, маданий, иқтисодий ҳаёти ҳақида ҳикоя қилади.

Б. ЭГАМОВ.

*

«БИР СОАТЛИК ХАЛИФА»

Охунбобоев номли Андижон мусиқали драма ва комедия театри жамоаси бир неча йиллик иқтисодий танглик бўҳронидан ўз истиқбол йўлига чиқиб олди. Ишбилармон ва тадбиркор директор Жавлон Тошхўжаев раҳбарлигида аниқ ва пухта режалар ишлаб чиқилди. Йиллик репертуар режасига энг аввало, маҳаллий муаллифлар асарлари танлаб олинди.

Театрнинг навбатдаги янги саҳна асари маҳаллий драматург Насрулло Қобул қаламига мансуб бўлиб, «Минг бир кеча» эртаклари асосида ёзилган «Бир соатлик халифа» эртак-комедиясидир. Асар инсонийлик, одамийлик, пок муҳаббат, энг муҳими — меҳр-оқибат ғояларини олға суради.

О. ЭГАМБЕРДИЕВ.

*

Шунингдек, Сирдарё вилояти Мирзаобод туманидан Ҳ. Мусурмонова, Жиззах вилояти Ғаллаорол туманидан Ф. Исмоилова, Тошкентдан А. Жўраев, Самарқанднинг Қўшработ туманидан Қўшоқов, Тошкентдан М. Зоирова, Ш. Ёқубов, Бухородан А. Ҳайдаров, С. Алиев, С. Субхонёров, З. Ашурова, Навоий педагогика институтидан М. Суюнов, Қўқондан Р. Саидова, Фарғонадан М. Турдиматова, Тошкент вилоятининг Чиноз туманидан Б. Турдиев, Қаршидан Х. Жабборов, Самарқанддан Б. Расулова, Н. Эшқувватов, Сирдарёдан И. Иброилов, Андижондан А. Бузруков, Т. Азизов каби ўнлаб жамоатчи муаллифларимиз турли саналарга бағишлаб ўтказилган кечалар, янги қўйилган саҳна асарларию шоир ва ёзувчилар билан бўлган учрашувлар, шунингдек, янги китобларга билдирилган фикр ва мулоҳазаларини ўз хат-хабарлари орқали баён қилишган.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР!

Улуғбек номидаги Фарғона давлат дорилфунуни биология ва география факультетини 1973 йилда тамомлаган талабаларнинг учрашуви шу йилнинг 21 август — шанба куни ўтказилади.

Собиқ талабалар шу куни эрталаб 10 дан дорилфунун география кафедрасига тўпланишади.

ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТА.

Тақриз

«НАЗМ АРО ФОЗИЛИ БЕБАҲО»

Хоразмлик истеъдодли шоир, ўз замонасида шуҳрат қозонган Аваз Ўтарнинг ўзбек адабиётида ўз ўрни бор. XX аср бошларида яшаб ижод этган шоир Аҳмад Табибий «Мажмуот-уш-шуаро» асарида Аваз Ўтар ва унинг истеъдодига катта баҳо бериб, мана бундай деган эди:

Аваз бириким шоири
тозадур,
Вале тозалик ичра овозадур.
Камолига гар етса бу
фан аро,
Бўлур назм аро фозили
бебаҳо.

Шоир ва тарихчи Баёний «Шажараи Хоразм шоҳий» асарида, Жуманиёз Хевақий «Тарихи гулшан» асарида Аваз Ўтарнинг шеърларидан намуналар келтирадилар.

50-йиллардан эътиборан матбуотда Аваз Ўтар ҳақида ёзилган мақолалар кўрина бошлаган бўлса ҳам, унинг ижодий меросини ўрганиш 1956 йилдан кенг тус ола бошлади. В. Мирзаевнинг «Аваз Ўтар ўғли — маърифатпарвар ва революцион-демократ куйчи» (1961), Юнус Юсуповнинг «Аваз» номли адабий-биографик асарларини бунга мисол қилиб келтиришимиз мумкин.

Умуман, Аваз Ўтарнинг ҳаёти ва ижодини мактабда ўқиб, ўрганишда жиддий қўлланмага эга эмас эдик. Шоир ҳаёти ҳақида монографик тавсифда асар ёзган, Авазнинг адабиётимиз ва маданиятимизга қўшган ҳиссасини ёритиб берган адабиётшунос олим Ғ. Каримов бўлиб, биз адабиёт ўқитувчилари 10-синфда унинг «Ўзбек адабиёти тарихи» китобидан қўлланма ўрнида фойдаланиб келардик.

Ф. Расулова ва С. Ҳасановларнинг Аваз Ўтар ҳаёти ва ижодини мактабда ўрганиш» деб номланган методик қўлланмаси адабиёт ўқитувчилари учун айни муддао бўлди. Методик қўлланманинг аввалгиларидан афзаллиги шундаки, унда мактабда Аваз Ўтарнинг ҳаёти ва ижодий фаолиятини ўрганиш уч даврга бўлинган бўлиб, ҳар бир машғулот мавзу жиҳатидан бир-биридан тубдан фарқ қилади. Масалан:

1. Илк изланиш — адашиш даври. Шоирнинг 1905 йилгача бўлган ижоди.
2. Шоирнинг 1905 йилдан 1914 йилгача бўлган ижоди.
3. 1914 йилдан умрининг охиригача бўлган ижоди.

Методик қўлланма муаллифларининг ютуғи яна шундан иборатки, улар Аваз Ўтар ўғли ҳақида рўзнома ва ойномаларда эълон қилинган илмий мақолалар ва С. Сиёевнинг «Аваз» романи материалларидан фойдаланган ҳолда Аваз Ўтарнинг ҳаёти ва ижодини мактабда қай йўсинда ўрганиш масаласини аниқ белгилаганлар. Қўлланмада шоир авлодлари шажарасини тиклаш билан бирга у яшаган ижтимоий муҳитнинг шоир дунёқарашига таъсирини илмий-методик жиҳатдан ёритиб берилган. Шу нуқтаи назардан қараганимизда, адабиёт ўқитувчиси Аваз Ўтар ўғлининг авлодлари шажарасини тушунтирганда Ф. Расулова, С. Ҳасановларнинг янги яратган методик тавсияномасидан қўшимча материал сифатида фойдаланиш имкониятига эга бўлди.

Қўлланма муаллифлари Аваз Ўтарнинг ҳар бир шеърини таҳлил қилар экан, янгилик киритишга интилашади. Масалан, муаллифлар ўқитувчиларга Авазнинг «Тил» шеъри, аввало, рус адабиётининг энг яхши анъаналари, қолаверса, жаҳон тараққийпарвар адабиёти, шоирнинг даволаниш учун Қримга борган чоғида кўрганлари, «Туркистон вилояти газетаси», «Мулла Насриддин», «Ойна» журналларини мунтазам ўқиб турганлиги таъсирида ёзилганлигини далил сифатида ҳам эслатиб ўтадилар.

Шунингдек, китобда муаллифлар 5—10-синфларда Аваз Ўтарнинг «Тил», «Мактаб», «Ҳуррият», «Фидойи халқим» шеърларини ўрганиш соҳасида ўзларининг иш тажрибаларидан намуналар бериб, қўлланма қимматини янада оширишган.

Қидирбой ТЎЛЕБОЕВ.

Жумҳуриятимизда очилажак янги ўқув юрти —
ТОШКЕНТ ҚИЗЛАР ЛИЦЕЙИда
қабул имтиҳонлари бошланмоқда!
Лицейда ўқув, ётоқхонада яшаш ва кунига тўрт маҳал иссиқ овқат шароитига мослашган бўлиб, дарслар ўзбек, турк, инглиз тилларида юргизилади. Химия, биология, физика, математика фанлари инглиз тилида ўқитилади.
МАНЗИЛИМИЗ: *Тошкент хусусий эркаклар лицейи*
Ҳамза тумани Султонали Машҳадий кўчаси
307—мактаб Автобуслар: 16, 21, 30 Шампан виноси ишлаб чиқариш корхонаси бекати © *Телефон 68-58-26*
Мурожаат муддати: 1993 йил 27 августгача.
Имтиҳонлар: фақат 6-синфни битирганлар учун – 28 август 9[00] да ўтказилади.
Ўқувчилар 2 та расм (3Х4) ва баҳолар табелини олиб келишлари лозим.
Табелдаги ўртача баҳолар 4 ва 5 бўлиши шарт.

(Газетанинг навбатдаги сони 18 августда чиқади).

Бош муҳаррир
Саъдулла ҲАКИМ.

«Маърифат» газетаси жамоаси Ғафур Ғулом номидаги нашриёт директори Б. Шариповга отаси

Муҳаммад ШАРИФ Муҳаммад Амин ўғлининг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

«Маърифат» газетаси жамоаси «Чўлпон» нашриётининг директори Нурали Қобул (Холбўтаев)га отаси

Холбўта Қобулович ҚОБУЛОВ

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги (ҳаммуассис), Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: *Тошкент. 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32.*

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-55-58, 52-35.
ИНДЕКС: 64595.

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000040.
Буюртма Г — 494. 91769 нусхада босилди, ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Босишга топшириш вақти 19.00.
Босишга топширилди — 19.00.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй. 123456.